

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie a patopsychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Šikana a její odlišnosti v pojetí chlapců a dívek
v domovech mládeže**

Autor: Jiří Malý

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Josef Konečný, CSc.

2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Šikana a její odlišnosti v pojetí chlapců a dívek v domovech mládeže“ vypracoval samostatně a všechny citace a prameny řádně vyznačil v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury. Současně souhlasím s tím, aby tato práce byla zpřístupněna v knihovně a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Olomouci, říjen 2018

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Doc. PhDr. Josefovi Konečnému, CSc. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje tématu šikany v prostředí školského zařízení domova mládeže. Cílem práce je zjistit, zda a v čem se liší vnímání jednotlivých atributů šikany a souvisejících jevů mezi chlapci a dívkami ubytovanými v domově mládeže. Práce je členěna do tří kapitol. Úvodní kapitola vymezuje základní charakteristiky šikany a kyberšikany. Kapitola druhá se zabývá faktory, které se podílí a determinují výskyt šikany v domově mládeže. Obsahem třetí kapitoly je prezentace výsledků průzkumu provedeného dotazníkovým šetřením na souboru žáků ubytovaných v domově mládeže. Závěr je vyhrazen souhrnu a interpretaci získaných výsledků.

Klíčová slova: domov mládeže, kyberšikana, pohlavní rozdíly ve vnímání šikany, šikana, výskyt šikany v domově mládeže

Annotation

The bachelor thesis deals with the topic of bullying in the environment of the school facility of the youth home. The aim of the thesis is to find out whether and how the perception of individual attributes of bullying and related phenomena between boys and girls housed in a youth home differs. The thesis is divided into three chapters. The introductory chapter defines the basic characteristics of bullying and cyberbullying. The second chapter deals with the factors that are involved in and determine the occurrence of bullying in the youth home. The third chapter presents the results of survey conducted by questionnaire survey on the group of pupils accommodated in the youth hostel. The conclusion is dedicated to summarizing and interpreting the results obtained.

Key words: home of youth, cyberbullying, gender differences in bullying, bullying, bullying in home of youth

ÚVOD	6
1 ŠIKANANA A KYBERŠIKANANA	8
1.1 Charakteristické znaky šikany	8
1.2 Charakteristické znaky kyberšikany	9
1.3 Formy šikany a kyberšikany	11
2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŠIKANU A KYBERŠIKANU V DOMOVĚ MLÁDEŽE. 14	
2.1 Faktory na straně žáka	14
2.1.1 Motivace a důvody šikanování	15
2.1.2 Osobnost aktéra a oběti šikany	15
2.2 Faktory na straně domova mládeže	17
2.2.1 Sociální klima domova mládeže	19
2.2.2 Role vychovatele	20
2.2.3 Program prevence patologických jevů v domově mládeže	22
2.2.4 Postupy při řešení šikany a kyberšikany	26
3 ROZDÍLY V POJETÍ ŠIKANY A KYBERŠIKANY U DÍVEK A CHLAPCŮ V DOMOVĚ MLÁDEŽE	30
3.1 Cíle průzkumu a průzkumné otázky	30
3.2 Metodika	30
3.2.1 Soubor	30
3.2.2 Metody sběru dat	32
3.2.3 Metody vyhodnocení dat	32
3.3 Výsledky	33
3.4 Souhrn a vyhodnocení výzkumných otázek	62
ZÁVĚR.....	71
SEZNAM PRAMENŮ A ODBORNÉ LITERATURY	73
SEZNAM OBRÁZKŮ TABULEK A GRAFŮ	77
PŘÍLOHY	79

ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje tématu šikany v prostředí školského ubytovacího zařízení - domova mládeže. Cílem práce je zjistit, zda a v čem se liší vnímání jednotlivých atributů šikany a souvisejících jevů mezi chlapci a dívkami ubytovanými v domově mládeže.

Téma bakalářské práce jsem si vybral záměrně. Pracuji jako vychovatel domova mládeže. Za svou profesní kariéru jsem se setkal s několika případy šikany či v poslední době stále rozšířenější kyberšikany. Z profesního hlediska mě zajímá, co si o šikaně a kyberšikaně myslí žáci ubytovaní v domově mládeže, zda se v domově mládeže s těmito fenomény setkali a zda se vnímání šikany odlišuje v závislosti na pohlaví ubytovaných žáků.

Téma práce je podle mého názoru aktuální. Z denního tisku či informačních webových portálů se veřejnost občas dozví o nejkřiklavějších případech šikany v prostředí českých škol. Avšak o těch méně „mediálně zajímavých“ vědí pouze přímí aktéři šikany a pedagogové podílející se na jejím vyšetřování. Z hlediska pocitů a utrpení oběti je však lhostejné, zda je její případ mediálně známý či nikoli. Nejen z tohoto důvodu je podle mého názoru důležité, aby se tomuto fenoménu neustále věnovala pozornost ze strany odborné i laické veřejnosti. Téma je podle mého názoru důležité i z toho důvodu, že šikaně či kyberšikaně v domově mládeže není věnována adekvátní pozornost. Dokumenty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, ale i mnohé odborné publikace se zabývají šikanou i související tematikou (sociální klima, bezpečné prostředí ad.) výhradně z hlediska školy či třídy. Prostředí domova mládeže, respektive výchovné skupiny se však od prostředí třídy liší. Vztahy mezi žáky jsou zde „těsnější“, žáci spolu bydlí na pokojích, společně se stravují, na mnohých domovech mládeže sdílejí sociální zařízení (sprchy) apod. To na straně jedné může vést k lepšímu stmelení kolektivu a dobrým vztahům, kdy si žáci například vzájemně pomáhají při přípravě do vyučování, na straně druhé hrozí zvýšené riziko šikanování. Vlastní zkušenost ukazuje, že v domově mládeže jsou vychovatelé více „ve střehu“ než je tomu ve škole.

Bakalářská práce se skládá ze tří kapitol. Úvodní kapitola přináší poznatky o charakteristikách a formách šikany a kyberšikany. Kapitola druhá se věnuje vybraným faktorům ovlivňujícím šikanu a kyberšikanu. Na straně žáka se jedná o osobnost aktéra a oběti šikany, specifickou roli hraje motivace k šikanování. Mezi důležité faktory na straně domova

mládeže patří sociální klima a role vychovatele. Součástí druhé kapitoly je i pojednání o programech prevence šikany a kyberšikany a postupech při jejich řešení. Obsahem třetí kapitoly je prezentace cílů, výzkumných otázek, metodiky, výsledků a souhrnu průzkumného šetření, zaměřeného jednak na získání přehledu o zkušenosti se šikanou žáků ubytovaných v domově mládeže, jednak na zjištění, zda se odlišuje vnímání jednotlivých atributů šikany a souvisejících jevů mezi chlapci a dívkami ubytovanými v domově mládeže.

1 ŠIKANA A KYBERŠIKANA

Úvodní kapitola se zaměřuje na prezentaci poznatků o základních charakteristikách a formách šikany a kyberšikany.

1.1 Charakteristické znaky šikany

Šikanou se rozumí ubližování někomu, kdo se není schopen bránit. Zpravidla se o šikaně hovoří ve chvíli, kdy se jedná o opakované chování. Jako šikana se označuje ubližování mezi těmi, kteří se nacházejí ve stejném postavení, ve škole je to tedy mezi žáky nebo studenty, ve sportovním oddíle mezi sportovci apod.¹

Mezi základní charakteristiky šikany patří:

- a) Šikana znamená psychické, citové, společenské nebo fyzické zneužívání.
- b) Klíčovým rysem je vlastní vnímání situace: oběť se v tu chvíli cítí bezmocná.
- c) Kritickou otázkou je rozsah škody, která byla oběti šikany způsobena.
- d) Agresor může a nemusí mít v úmyslu ublížit.²

Za šikanování ve škole nebo ve školském zařízení se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně ubližuje druhým.³ Podle definice Ministerstva mládeže a školství ČR je „šikanování jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování, až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“⁴

¹ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 21.

² FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně. Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vydání. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2, s. 24

³ VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7, s. 11

⁴ Citováno z: BLAHUTKOVÁ, M., CHARVÁT, M. (2008). *Šikana ve škole*. [online] School and Health 21, 3/2008, Sociální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

Michal Kolář ve své práci správně poukázal na to, že v praxi je často velmi těžké odlišit šikanování od škádlení. Podle něho je tu základní rozdíl v tom, že u škádlení se počítá s tím, že by to měla být legrace pro obě strany. V okamžiku, kdy je zřejmé, že to druhý jako legraci nebere, ale je zraněný, pak by měl iniciátor škádlení pocítit lítost, druhému se omluvit a s činností přestat. U šikany je to ale obráceně. Zde se snaží agresor dotyčným ublížit a pokouší se jej ranit. Má z toho radost, neomlouvá se a své jednání navíc opakuje. Škádlení tedy může být rovněž nepříjemné a může i bolet, ale není jednostranné. Při hledání pravdy, jestli jde v daném případě o šikanování nebo škádlení se doporučuje, aby bylo posouzeno podezřelé chování z hlediska záměru, motivu, postoje, citlivosti i zranitelnosti, hranic, práv a svobody, důstojnosti, emočního stavu i dopadu.⁵

1.2 Charakteristické znaky kyberšikany

Jak upozorňuje Šamaj, úroveň používání internetu a ostatních technických prostředků mezi dětmi a adolescenty je v západní společnosti, kam se řadí i Česká republika, velmi vysoká, často vyšší než u jejich rodičů. Z toho vyplývá, že zcela účinná ochrana (kontrola) ze strany rodičů není zcela možná, což samozřejmě o to více platí pro školu a školská zařízení. Každodenní užívání představuje určité riziko především z pohledu zneužití ICT za účelem kyberšikany, a to jak v její přímé, tak nepřímé formě.⁶

Kyberšikana je tedy určitý druh šikany, který využívá elektronických prostředků, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně.⁷ Kyberšikanu lze vymezit jako „*formu agrese, která je realizována vůči jedinci či skupině s použitím informačních a komunikačních technologií a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či tzv. sekundárních útočníků. Jde o šikanování, k němuž dochází prostřednictvím e-mailu, ICQ, mobilních telefonů (SMS, MMS, telefonátu), chatu, webových stránek a jiných ICT.*“⁸ Nebezpečnost šikanování v kybernetickém prostoru je dáno tím, že „*oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max.*

⁵ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 64.

⁶ ŠAMAJ, J. *Kyberšikana jako společenský problém*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3, s. 31.

⁷ VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7, s. 92.

⁸ KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 63 s. ISBN 978-80-244-4555-7, s. 10.

*několik desítek lidí. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí.*⁹ Kyberšikana má svá určitá specifika, mezi něž patří:¹⁰

- Dosah kyberšikany a velikost publika - oproti formám klasické šikany, která probíhá „tváří v tvář“, má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, který zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě či v prostředí výchovné skupiny domova mládeže, svědky šikany je maximálně několik desítek lidí. V prostředí internetu je svědkem (ale i útočníkem) i několik desítek tisíc lidí. Ti všichni se do kyberšikany mohou zapojit a stát se agresory, případně se zapojit do rozšiřování kyberšikany mezi další uživatele internetu.
- Místo útoku - zatímco u tradiční šikany lze předpokládat, kdy a kde k útoku dojde (např. ve škole, na hřišti, po cestě ze školy), v případě kyberšikany může agresor provést útok kdykoli a kdekoli. V zásadě tedy není nutná přítomnost agresora a oběti na stejném místě.
- Anonymita - pachatel kyberšikany může být anonymní, skrytý za přezdívkou, oběť tak často není schopna agresora identifikovat. V některých případech, např. když kyberšikana probíhá v uzavřené skupině sociální sítě, aktéři kyberšikany anonymní nejsou. V úvodní fázi oběť o počáteční kyberšikaně nemusí vědět, dozvídá se o ní teprve, když množství diskutérů výrazně vzroste nebo když se skupina stane veřejnou.
- Čas - kyberšikana může probíhat neustále, samotný útok na oběť lze provést kdykoli, třeba i v době školní výuky, ale i o přestávkách, mimo školní vyučování, o víkendu, v libovolnou denní či noční dobu.
- Proměna agresora a oběti - anonymita virtuálního prostředí smazává rozdíly mezi žáky, ať už se jedná o věk, pohlaví, fyzické dispozice, početní převahu či např. odvahu útočit. Jak dokazují výsledky výzkumu kyberšikany z posledních let, pachateli kyberšikany se často stávají i samotné oběti, které např. na prožité příkoří nepřiměřeně reagují.¹¹

Při vymezení kyberšikany je potom důležité vzít v potaz, že kyberšikana není, jak bylo ještě nedávno prezentováno, obvykle samostatným fenoménem, jenž je nezávislý na tradiční šikaně, ale podle dostupných studií se jedná mnohem spíše o jakési „rozšíření“ tradiční šikany. Někdy se dokonce udává, že překryv online a offline šikany je až 85 %. Platí tedy, že u obětí tradiční šikany panuje mnohem větší nebezpečí kyberšikany a stejně tak s velkým

⁹ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (2017). [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

¹⁰ KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodické+doporučení+pro+primární+prevenci+rizikového+chování+školách>

¹¹ Tamtéž.

počtem kyberagresorů se setkáme jako s agresory v reálném životě. Definic kyberšikany je celá řada. Z mého pohledu je možné jako zdařilou hodnotit tu, která kyberšikanou rozumí kolektivní označení forem šikany pomocí elektronických médií, jako je internet nebo mobilní telefony, jež slouží k úmyslnému agresivnímu poškození uživatele daného média. Podobně jako u tradiční šikany se rovněž u kyberšikany počítá s opakováním daného chování a nepoměrem sil mezi obětí a agresorem.¹²

1.3 Formy šikany a kyberšikany

Pavel Říčan definoval přímou a nepřímou šikanu. Přímá šikana nabývá celé řady podob a spočívá kupříkladu v násilí všeho druhu, ve slovním napadání nebo v zotročování. Nepřímá šikana je založena na sociální izolaci spolužáka, jehož ostatní neberou v potaz, nemluví s ním a je vylučován ze skupiny. Je zřejmé, že tato forma šikany, kterou užívají častěji dívky, může být pro oběť mnohem trýznivější. Nepřímá šikana bývá poměrně často s přímou kombinována. Je to logické, protože dítětem, jemuž se začne veřejně ubližovat, se postupem času začne pohrdat, což jej dostává v kolektivu do izolace. Formy šikany jsou rozličné, někdy je ve hře třeba sexuální zájem, jindy to může být rasismus.¹³

Kyberšikana může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily apod.¹⁴ Formy kyberšikany je možné de facto rozdělit do dvou podoblastí. První jsou její konkrétní projevy, tedy způsoby, jakými k agresivnímu chování dochází. Zde je možné zmínit mimo jiné krádež a zneužití hesla, flaming aj. Druhou podoblastí jsou místa na internetu nebo v mobilním telefonu, kde se kyberšikana děje, což má spojitost s prostředky, jež jsou použity k jejímu uskutečnění (jinak se hovoří o médiích nebo kanálech šíření kyberšikany).¹⁵

¹² ČERNÁ, A., DĚDKOVÁ, L., MACHÁČKOVÁ H. *Kyberšikana, průvodce novým fenoménem*. 1. vydání. Praha: Grada. 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0, s. 92.

¹³ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 21-22.

¹⁴ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

¹⁵ ČERNÁ, A., DĚDKOVÁ, L., MACHÁČKOVÁ H. *Kyberšikana, průvodce novým fenoménem*. 1. vydání. Praha: Grada. 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0, s. 24.

Vanessa Rogers ve své práci zmínila nejvýznamnější prostředky kyberšikany. Jmenovala textové zprávy, fotografie nebo videoklipy pořízené kamerou mobilních telefonů, mobilní telefonáty, e-maily, chatovací místnosti, instant messaging (v ČR nejběžněji Skype nebo ICQ), sociální sítě a internetové stránky.¹⁶

Škála projevů kyberšikany je velmi široká:

a) Dítěti se někdo snaží prostřednictvím počítače ukrást osobní údaje.

b) Aktér šikany zasílá oběti agresivní, urážlivé a obtěžující e-maily.

c) Aktér adresuje oběti vulgární či výhrůžné zprávy.

d) Šikanující zneužívá (případně vytváří) webové stránky, na nich zveřejňuje karikatury, slogany, vtipy, fotky a videa, které oběť zesměšňují a jež si přitom může prohlédnout velké množství uživatelů internetu.

e) Aktér šikany napadá oběť na komunitních webech, v diskusních fórech a při chatování.¹⁷

U textových zpráv se podle ní primárně jedná o ty, jež mají výhrůžný nebo útočný obsah. Stejně tak se ale může jednat i o opakované a vytrvalé zahlcování oběti značným množstvím textových zpráv. Oběť se často ani nedozví, kdo ji obtěžuje. Fotografie nebo videoklipy mohou sloužit k zastrašování oběti, která se na nich nachází. Běžnou formou šikany je happy slapping, pod nímž se skrývá nahrávání a posléze i sdílení záznamů fyzických útoků. Mobilní telefony mohou sloužit jako prostředek kyberšikany v okamžiku, kdy je agresori užívají k opakovaným útočným hovorům nebo k prozvánění, přičemž po zvednutí telefonu následuje mlčení.¹⁸

E-mail lze založit velmi jednoduše a anonymně, což opět může vést k tomu, že agresor bude posílat útočné nebo šikanující e-maily pod cizí identitou. Rovněž chatovací místnosti skýtají možné pole působení pro zastrašování i výhrůžky. V Instant messagingu může dojít k situacím, kdy se oběť ocitá pod palbou nenávistných komentářů ze strany nějaké skupiny. Sociální sítě jsou pak místem, kde nezpochybnitelně dochází k šikaně, jež se opět často děje pod smyšlenou identitou. Ke kyberšikaně je konečně možné využít i internetových stránek a to formou urážlivých blogů nebo osobních stránek o obětech.¹⁹

¹⁶ ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2, s. 33.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7, s. 92.

¹⁸ ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2, s. 33.

¹⁹ Tamtéž, s. 33-34.

Kolář spatřuje především dvě hlavní specifika kyberšikany. Uznává, že se šikanou má identické charakteristiky, jako je záměrnost, opakovanost a psychické násilí. Zdůrazňuje ale, že tradiční šikana se děje tváří v tvář, v osobním přímém kontaktu nebo alespoň v prostoru třídy nebo školy. Kyberšikana se naopak děje v kyberprostoru, často mimo školu, a to někdy i přímo v prostoru domova oběti. Kyberšikana také využívá ve srovnání s tradiční šikanou daleko efektivnější zbraně. Internet a mobil se v tomto smyslu pro Koláře proměňují doslova ve zbraně hromadného ničení.²⁰

²⁰ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 86.

2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŠIKANU A KYBERŠIKANU V DOMOVĚ MLÁDEŽE

Ve druhé kapitole jsou prezentovány vybrané poznatky o faktorech, které mohou determinovat či ovlivňovat šikanu či kyberšikanu v domově mládeže. V základním členění lze tyto faktory arbitrárně členit na faktory působící na straně žáka a na faktory obklopujícího prostředí, tedy domova mládeže.

Pro vychovatele domova mládeže je důležité vědět, že šikanování ve škole či školském zařízení typu domova mládeže má svůj zákonitý vnitřní vývoj, vlastní dynamiku. V prvním stadiu se jedná o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy jde o odmítání, nekomunikaci, pomluvy, intriky vůči některému, zpravidla neoblíbenému a nejméně vlivnému žákovi výchovné skupiny. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. Ve druhém stadiu dochází ke stupňování manipulací. Objevuje se zprvu ponejvíce mírná fyzická agrese a ostrakizovaný žák slouží pro odreagování napětí skupiny. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem a celá skupina se stává krutou.²¹

2.1 Faktory na straně žáka

Projevem šikanování je zpravidla agrese, která se může projevovat v různých formách. Rozeznává se agrese verbální a fyzická přímá a nepřímá, instrumentální a emocionální, proaktivní nebo reaktivní. Fyzická agrese směřuje ke způsobení tělesného poškození, popř. k vyhrožování fyzickým zraněním. Verbální násilí označuje vyjádření vedoucí k psychické újmě postižené osoby, např. urážky a nadávky. Rozlišování agrese nepřímé (skryté) a přímé (otevřené) spočívá v míře konfrontace mezi agresorem a jeho obětí. Při přímé (otevřené) agresi oběť agresora zná, nepřímé či skryté agresivní chování (např. krádeže, zhárství) se vyznačuje tím, že identita útočníka je oběti neznámá. Emocionálně motivovaná agrese se vyznačuje impulsivitou. Je podmíněna zlobou jedince toužícího ublížit či jiným způsobem poškodit osobu druhou. Pro instrumentální agresi je naproti tomu charakteristická účelovost,

²¹ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

vypočítavost a chladný kalkul.²² Všechny uvedené způsoby agrese se mohou uplatnit v různých formách šikanování.

2.1.1 Motivace a důvody šikanování

K tomu, aby k šikanování skutečně došlo, je podle Koláře nezbytná „příznivá“ konstelace několika faktorů. Zmiňuje především rizikové osobnostní charakteristiky a nepreventivní prostředí.²³

Říčan poukázal na to, že je vysoce pravděpodobné, že se ve třídě vyskytne alespoň jedno nadprůměrně agresivní dítě, spíše je to chlapec, jenž má sklon k šikanování druhých. Zároveň se ve škole objeví i dítě, opět zpravidla chlapec, jenž je z hlediska šikany rizikový a představuje možnou oběť. Konečně, ve třídě není pozitivní silný jedinec nebo skupinka dobře vycvičených dětí, jež by představovaly pro nevyhraněný zbytek třídy autoritu. Konečně, za čtvrté, v práci učitelů není přítomná efektivní pedagogicko-psychologicky kvalifikovaná etická výchova. Tím jsou podle něho splněny základní předpoklady, aby šikana vypukla.²⁴

Stupeň zamoření šikanou v dané třídě je možné podle Říčana poměrně bez problémů změřit. To je velmi podstatná informace, protože to dovoluje navzájem komparovat konkrétní skupiny. V okamžiku, kdy je v některé škole zjištěn jen velmi nízký výskyt šikany, si lze klást otázku, z jakých důvodů tomu tak je.²⁵

2.1.2 Osobnost aktéra a oběti šikany

V okamžiku, kdy se hovoří o aktérech šikany, je třeba charakterizovat si agresory i jejich oběti. Co se týká agresorů, Fieldová sice připouští, že existují děti, jež se s psychopatickými sklony rodí, podle ní se ale většina agresorů svému násilnickému a agresivnímu chování postupem času naučí, a to od svých vzorů, které má ve škole nebo doma. Řada agresorů má svůj původ v dysfunkčních nebo neúplných rodinách. Jiní agresori mají pasivní rodiče, kteří se šikanu snaží popřít, projevují jen minimální zájem o problémové chování dítěte a nechtějí je ukáznit.²⁶

²² PELZ, R., SCHMIDT, M. H. *Gewaltpreventionen bei Kindern und Jugendlichen*. Die Psychiatrie, 2007; 4: s. 146-152. ISSN: 0303-4194.

²³ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1, s. 53.

²⁴ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 13-14.

²⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁶ FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně. Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vydání. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2, s. 60-61.

Kolář poukazuje na to, že mravní mantinely agresorů se vyznačují pružností, díky čemuž si vždy najdou přijatelné vysvětlení pro svoje nemorální a leckdy i zákon překračující chování. Na otázky, proč to dělali, odpovídají až překvapivě identickým způsobem: „*Měl jsem z toho srandu...*“. Sobecko-sebestřednou orientaci vidí Kolář jako podstatnou charakteristiku a nezbytné podhoubí pro růst „zdatného uchvatitele moci a strůjce šikanování.“²⁷

Oběť, jak alespoň soudil Dan Olweus, údajně pochází primárně z až příliš ochranných rodin. Do této kategorie patří opatrné a citlivé děti, jež mají těsný vztah k matce a citově vzdáleného a odtažitého otce a také děti z rodin, jež je chovají jako v bavlnce. Jiné oběti mají podle Fieldové panovačné, tradiční nebo nejisté rodiče. Jiné mají, pro změnu, rodiče, kteří sami na své kůži nějak zažili agresi a přenášejí svůj strach z ní na děti.²⁸

Kromě agresora a oběti je na místě zmínit i ty, kteří zůstávají v roli přihlížejícího, což je vlastně „mlčící většina“. Zde je nutné mít na paměti, že i tito žáci bývají vnitřně zraněni. Proto by se k nim v okamžiku, kdy se ve třídě vyskytne šikana, mělo podle Bajerové přistupovat identickým způsobem jako k obětem.²⁹

Opět je na místě rozlišovat mezi šikanou u dívek a u chlapců. Co se týká častosti, je, alespoň podle Kolářových výzkumů, její výskyt podobný jako u té chlapecké. Podstatný rozdíl však spočívá v tom, že u chlapců se častěji objevuje přímá fyzická agrese, kdežto u dívek se do popředí dostává psychická podoba šikany. Dalším důležitým zjištěním je potom skutečnost, že dívky se stávají oběťmi šikany častěji než chlapci. Důvod je možné spatřovat hlavně v tom, že děvčata bývají šikanována od dívek i od chlapců. V popředí šikany mezi dívkami se potom většinou objevuje nepřímá a přímá verbální agrese neboli psychické násilí. To znamená, že velmi často se zraňuje „jen“ prostřednictvím slov a izolací. Charakteristická je skrytá sociální agrese, jež destruuje kamarádké vztahy oběti a izoluje ji. Problémem je, že tato šikana se dá poměrně lehce maskovat a jen obtížně se dokazuje motiv ublížit. Někdy si její ostatně není vědoma ani samotná agresorka. Kolář zmiňuje existenci dívek, jež jsou v tomto

²⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1, s. 49-50.

²⁸ FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně. Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vydání. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2, s. 59.

²⁹ VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7, s. 13.

ohledu doslova „umělkyněmi“, když vše praktikují s úsměvem, v kamarádském převleku. Šikanované dívky leckdy nemají vůbec ponětí, kdo za jejich utrpení může.³⁰

2.2 Faktory na straně domova mládeže

Zákon č. 561/2004 Sb. školský zákon ve znění k 1. 9. 2018 v ustanovení § 7 odstavec 5 taxativně vyjmenovává školská zařízení, mezi něž se řadí i školská výchovná a ubytovací zařízení. V § 117 je pak vymezena základní činnost školských ubytovacích a výchovných zařízení, přičemž pro domov mládeže platí, že zajišťuje žákům a studentům zejména:

- a) vzdělávání, sportovní a zájmové činnosti v době mimo vyučování,
- b) celodenní výchovu, ubytování a stravování.³¹

Vyhláška č. 108/2005 Sb. o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních v § 1 zařazuje domov mládeže (DM) jako jeden ze tří typů školských výchovných a ubytovacích zařízení (vedle internátu a školy v přírodě).

Účelem DM je žákům (středních škol) a studentům (vyšších odborných škol) především:

- a) poskytovat ubytování a výchovně vzdělávací činnost navazující na výchovně vzdělávací činnost uvedených typů škol;
- b) vést žáky a studenty k plnohodnotnému využívání volného času formou zájmových činností.

V ustanovení § 3 je vymezena organizace DM:

- Základní jednotkou výchovně vzdělávací činnosti v domově mládeže je výchovná skupina;
- každou skupinu vede jeden vychovatel.
- Nejnižší počet žáků a studentů ve skupině je 20 a nejvyšší počet žáků a studentů ve skupině je 30, přičemž v odůvodněných případech může ředitel domova zvýšit nejvyšší počet žáků a studentů ve skupině až o 3 (ve skupině složené pouze ze studentů je nejnižší počet studentů 40 a nejvyšší počet studentů 50).

³⁰ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 80-81, s. 174.

³¹ Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [cit. 30. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2018>

- Žáci se ubytovávají v pokojích odděleně podle pohlaví a popřípadě i podle věku.³²

Prostředí domova mládeže je určitým způsobem edukačním prostředím, které je vymezeno jako prostředí, v němž se odehrává edukační proces, při němž „*dochází k učení na straně nějakého subjektu, jemuž je exponován nějakým jiným subjektem přímo nebo zprostředkovaně určitý druh informace.*“³³ V domově mládeže dochází převážně k neformálnímu učení, resp. neformálnímu vzdělávání. Neformální vzdělávání je definováno jako „*dobrovolné a záměrné učení, které rozvíjí schopnosti, dovednosti, zájmy a potřeby člověka mimo rámec běžného školního vzdělávání. Uskutečňuje se různými formami a vzdělávacími programy.*“³⁴ V domově mládeže se jedná především o organizované volnočasové aktivity, ale rovněž o získávání dovednosti v úklidu pokojů, komunikace a mezilidských vztahů ad. Vychovatel domova mládeže se ve vztahu k volnočasovým aktivitám žáků podílí na³⁵:

- výchově ve volném čase – jedná se o takové působení vychovatele zaměřené na relaxaci a saturaci potřeb žáka, které neslouží k realizaci základních biologických potřeb ani školních nebo pracovních povinností (sportovní kroužky apod.);
- výchova prostřednictvím aktivit volného času – cílem vychovatelova působení je osvojování si nových znalostí a dovedností prostřednictvím volnočasových aktivit (např. osvojování si funkčních strategií zvládnání zátěže a stresu v rámci různých her;
- výchova k volnému času – zahrnuje činnosti zaměřené na výchovu ke smysluplnému využívání volného času jakožto jednu z edukačních činností (nabídka rozmanitých činností z přihlédnutí k preferencím ubytovaných žáků).

Nedílnou součástí práce vychovatele je působení na hodnoty a hodnotovou orientaci žáků. Tato činnost je nedílnou součástí prevence šikany či kyberšikany. Hodnotová orientace totiž, společně s potřebami, zájmy a postoji, vytváří motivaci k jednání ubytovaného žáka a určují směr tohoto jednání.³⁶ Vychovatel by měl v ideálním případě ovlivňovat hodnotovou orientaci v tom směru, aby smyslem života svěřených žáků nebylo nepromyšlené a

³² Vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. [online] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 3. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=108&r=2005>

³³ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3, s. 59.

³⁴ Neformální vzdělávání. [online] Národní ústav pro vzdělávání [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/analyzy-trhu-prace-rozvoj-kvalifikaci-dalsiho-vzdelavani/neformalni-vzdelavani>

³⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5, s. 18.

³⁶ SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. 296 s. ISBN 80-7229-042-8, s. 65.

nadbytečné schraňování předmětů materiální potřeby či bezbřehé hnaní se za kvantem zážitků, ale aby nabízené aktivity vedly k prožitku a intenzivnímu obohacujícímu prožívání.³⁷

2.2.1 Sociální klima domova mládeže

Jak uvádí Průcha, v druhé polovině 20. století začali pedagogičtí výzkumníci sledovat to, co se dosud jevílo pedagogům jako neuchopitelné, tj. klima nebo atmosféru tříd a škol. Po dlouhá desetiletí panovala mezi pedagogy přesvědčení, že klima či atmosféra v určitém edukačním prostředí se dá procítit, avšak nikoli objektivně popsat a hodnotit. Avšak výzkumy přispěly k tomu, že byla postupně vytvořena dosti přesná metodika pro měření kvality edukačního prostředí školních tříd a dalších jednotek školního vzdělávání.³⁸

Pedagogická teorie rozlišuje pojmy sociální klima a atmosféra. Pojmem sociální klima se rozumí podmínky, které mají na fungování třídy (výchovné skupiny) dlouhodobější charakter, pojem sociální atmosféra ve třídě (výchovné skupině) vymezuje méně stabilní faktory, které se mohou v průběhu jednotlivých vyučovacích hodin (aktivit v rámci výchovné skupiny) měnit³⁹ (např. napětí během zkoušení, během určité hry, při nevhodném chování některých žáků při setkání výchovné skupiny apod.)

Sociální klima v domově mládeže je vytvářeno vztahy mezi členy internátu, mezi něž patří žáci domova mládeže, žáci konkrétní výchovné skupiny, skupinky žáků uvnitř výchovné skupiny, jednotliví žáci, dále všichni vychovatelé působící v domově mládeže a vychovatelé jednotlivých výchovných skupin.⁴⁰ Sociální klima v domově mládeže a v jednotlivých výchovných skupinách ovlivňují společné aktivity, jako jsou akce mimo prostředí DM, kroužky, společné trávení času v rámci volnočasových aktivit apod. Sociální klima je utvářeno prostřednictvím dalších mechanismů, jako jsou komunikační postupy, kterých vychovatel používá, participace žáků na životě v DM (domovní rada), preference a očekávání vychovatelů k žákům či klima školy, jejíž součástí domov mládeže je.⁴¹

Bezpečné klima domova mládeže či výchovné skupiny je dáno zejména nepřítomností šikany či kyberšikany a dalšími faktory (viz. obr. 1). V rámci domova mládeže je v podstatě nemožné používat postupy pro omezení kyberšikany doporučované školám, jako například

³⁷ PÁVKOVÁ, J. HÁJEK B., HOFBAUER, B. a kolektiv. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. 231 s. ISBN 80-7178-295-5, s. 29.

³⁸ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3, s. 59.

³⁹ OBST, O. *Obecná didaktika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 176 s. ISBN 978-80-244-4916-6, s. 116

⁴⁰ Srov. ZORMANOVÁ, L. *Obecná didaktika. Pro studium a praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014. 239 s. ISBN 978-80-247-4590-9, s. 42.

⁴¹ Srov. OBST, O. *Obecná didaktika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 176 s. ISBN 978-80-244-4916-6, s. 116.

zákaz používání mobilních telefonů či monitoring sociálních sítí. Do vnitřního řádu však může domov mládeže zakomponovat pravidla používání ICT, intranetu a mobilních telefonů.⁴²

2.2.2 Role vychovatele

„Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu.“⁴³

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících v platném znění vymezuje v ustanovení § 3 základní předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka (plná způsobilost k právním úkonům; splnění odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává; bezúhonnost; zdravotní způsobilost; prokázání znalosti českého jazyka).

V § 16 pak uvádí kvalifikační předpoklady pro vychovatele (vysokoškolské vzdělání v oblasti pedagogických věd, vzděláním v programu celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd uskutečňovaném vysokou školou; studiem pedagogiky na vyšší odborné škole nebo střední škole s maturitou ve vzdělávacím programu zaměřeném na vychovatelství).⁴⁴ Vychovatel v domově mládeže plní zejména roli organizátora volnočasových aktivit. K jeho socio-profesní roli dále patří:

- diagnostika svěřenců (Zjišťuje a rozpoznává zájmy a potřeby žáků pro volný čas a zjišťuje možnost rozvoje emoční, volní a intelektuální stránky.)
- role organizátora, stimulátora a animátora (Napomáhá saturaci potřeb a stimuluje rozvoj nejrozmanitějších vloh a nadání.)
- role satisfaktora (Pomáhá žákům prožít citové uspokojení a radost a „provází“ zvolené zájmové činnosti.)
- role koordinátora (Je garantem fungování činnosti.)
- role dramaturga (Promýšlí všechny části výchovného procesu.)⁴⁵

⁴² ČERNÁ, A., DĚDKOVÁ, L., MACHÁČKOVÁ H. *Kyberšikana, průvodce novým fenoménem*. 1. vydání. Praha: Grada. 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0, s. 99.

⁴³ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

⁴⁴ Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. [online] MŠMT ČR [cit. 2. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38850/>

⁴⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2, s. 33-35

Ve vztahu k šikaně plní vychovatel domova mládeže nejen úkoly spojené s prevencí šikany, ale v některých případech i roli reedukátora. Ta se uplatňuje při styku s mravně narušenými jedinci. Promyšlenou strategií může v některých případech oslabit či neutralizovat nejkřiklavější projevy nekulturnosti, agrese a vulgárnosti.⁴⁶

Vychovatel svými postupy a jednáním přispívá k utváření klimatu výchovné skupiny, potažmo celého domova mládeže. Klima výchovné skupiny ovlivňuje vychovatel zejména způsobem pedagogické komunikace, která je důležitá z toho důvodu, že podstatně ovlivňuje výsledek sociálního kontaktu mezi vychovatelem a žákem, čímž se mj. i podílí na utváření sociálního klimatu výchovné skupiny.⁴⁷ Komunikace mezi vychovatelem a žákem se uskutečňuje nejčastěji v prostorách dané výchovné skupiny, může však probíhat v tělocvičně, na hřišti, v klubovně apod.⁴⁸ Komunikační klima je vytvářeno vychovatelem v průběhu edukačního procesu způsobem komunikace s žáky, např. jak vychovatel mluví při individuální komunikaci či v rámci setkání výchovné skupiny, tj. jaká je frekvence, délka, jasnost, srozumitelnost a obsah projevu či jak se projevuje jeho nonverbální projev. Komunikace učitele k žákům by měla být kultivovaná, odpovídat rozumovým schopnostem žáků a vyjadřovat věcně správný obsah.⁴⁹

Způsob komunikace vychovatele může vytvářet sociální klima plné pohody, chuti do práce, ale také napětí strachu či naopak naprosté lhostejnosti; vychovatel svým způsobem komunikace může podněcovat „*klima tvrdého soutěžení, bezohlednosti, nepřátelství až nenávisti vůči některým jednotlivcům či celé třídě.*“⁵⁰ Vychovatel může dát dokonce „*sám podnět k šikaně, pokud nesprávně použije ironie nebo dokonce dítě přímo před třídou zesměšňuje*“⁵¹, což bezesporu nepřispívá k vytváření bezpečného klimatu výchovné skupiny. Kolář upozorňuje na možnou negativní roli pedagoga v řešení šikany. Především u pokročilých stadií vývoje destrukce, kdy dochází k prorůstání šikanování s oficiální strukturou skupiny, se autor setkal s nevědomým bráněním pedagoga ve vyšetřování. Iniciátor šikanování totiž bývá v těchto případech sociálně velmi zdatný a celkově sympatický jedinec. Dokáže s pedagogy velmi dobře spolupracovat, vycházet jim vstříc a plnit jejich požadavky.

⁴⁶ Tamtéž. s. 33-35.

⁴⁷ Srov. MÁLKOVÁ, J. *Mluvený projev učitele ve výukové komunikaci*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013. 125 s. ISBN 978-80-261-0283-0, s. 28.

⁴⁸ Srov. MEŠKOVÁ, M. *Motivace žáků k efektivní komunikaci*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 136 s. ISBN 978-80-262-0198-4, s. 14.

⁴⁹ MÁLKOVÁ, J. *Mluvený projev učitele ve výukové komunikaci*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013. 125 s. ISBN 978-80-261-0283-0, s. 28.

⁵⁰ ČÁP, J., MAREŠ J. *Psychologie pro učitele*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X, s. 566.

⁵¹ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3, s. 59, s. 342.

Pomáhá jim podporovat jejich výukové záměry a kázeň.⁵² Z tohoto důvodu pak mohou mít pedagogové, včetně vychovatelů, tendenci takového sociálně zdatného žáka chránit.

Pedagogická teorie rozlišuje dva základní typy komunikačního klimatu. Prvním je supportivní (vstřícné, podpůrné) komunikační klima, charakterizované vzájemným respektem a otevřenou komunikací učitele a žáků. Pro defenzivní komunikační klima je typické soupeření, neposlouchání se, skrývání pocitů, názorů apod.⁵³ Z hlediska bezpečného klimatu výchovné skupiny ve vztahu ke komunikaci lze využít dva postupy. Za prvé, aby ihned při prvním setkání výchovné skupiny stanovil kmenový vychovatel pravidla vzájemné komunikace. Dále se doporučuje, aby vychovatel využíval partnerského přístupu, tzv. přístupu tahem. Pokud vychovatel využívá přístup tlakem (autoritativní přístup), žáci pravidla pravděpodobně nevezmou za své, vnitřně je nepřijmou, neztotožní se s nimi. Při přístupu tahem vychovatel pravidla navrhuje, argumentuje, žáci však mohou pravidla „dotvářet“, prosadit si další pravidla. Příznačný je neformální přístup vychovatele k žákům, využití humoru, úsměvu, otevřený přístup, schopnost odlehčování věcí vážných⁵⁴, což přispívá k bezpečnému klimatu výchovné skupiny. K bezpečnému sociálnímu klimatu výchovné skupiny dále přispívá rovnocenný přístup vychovatele ke všem žákům, nepreferování či „neškatulkování“ žáků podle jeho vlastních preferencí a sympatií.⁵⁵

2.2.3 Program prevence patologických jevů v domově mládeže

„Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany.“⁵⁶ V současné době se každá škola nebo školské zařízení může zapojit do některého z projektů zaměřených na podporu zdravého vývoje dětí, ochranu jejich práv a budování bezpečného, přátelského prostředí ve školách, tedy na programy zaměřené i na prevenci šikany. Jsou to např. programy "Škola podporující zdraví" či "Škola přátelská dětem".⁵⁷

Na úrovni jednotlivých domovů mládeže obsahují základní ustanovení směrem k primární prevenci šikanování důležité dokumenty vnitřní řád nebo školní vzdělávací

⁵² KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 128 s. ISBN 80-7178-123-1, s. 86

⁵³ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3, s. 59, s. 351.

⁵⁴ MEŠKOVÁ, M. *Motivace žáků k efektivní komunikaci*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 136 s. ISBN 978-80-262-0198-4, s. 50-51.

⁵⁵ OBST, O. *Obecná didaktika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 176 s. ISBN 978-80-244-4916-6, s. 117-118-

⁵⁶ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

⁵⁷ VANČÍKOVÁ, E., CHUDOMELOVÁ, L., POHOŘELÁ, J., BRANDEJSOVÁ, J. *Metodika prevence násilí, online násilí, a šikany ve školách*. 1. vydání. Praha: Fakultní nemocnice v Motole, 2016. 43 s. ISBN neuvedeno, s. 12.

program domova mládeže. Vnitřní řád obsahuje mj. vždy i ustanovení týkající se povinností žáků, tj. mj. povinnost dodržovat zásady slušného chování a dbát práv ostatních. Vnitřní řád DM nemůže „opomenout zákaz šikany, rasismu a jiných projevů diskriminace, násilí a jejich propagaci.“⁵⁸

Obrázek 1 Základní faktory bezpečného klimatu výchovné skupiny

Zdroj: vlastní zpracování

Prevence šikanování bývá ve školních vzdělávacích programech domova mládeže zakotvena zejména do rozvíjení klíčových kompetencí v oblastech vzdělávání, jako jsou osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, multikulturní výchova či mediální výchova.⁵⁹

Konkrétněji je pak program prevence šikany domova mládeže rozpracován v minimálním preventivním programu. Tyto programy vycházejí ze základního principu primární prevence, tj. výchovy k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti. Jedná se o oblast zabývající se prevencí mj. v oblasti agrese, šikany, kyberšikany, násilí, vandalismu, intolerance, antisemitismu, extremismu, rasismu a xenofobie a homofobie.⁶⁰ Program

⁵⁸ HÁJEK, B. *Vnitřní řád domova mládeže*. [online] Asociace domovů mládeže a internátů České republiky [cit. 28. 08. 2018] Dostupné z: <http://www.domovy-mladeze.cz/index.php?p=40>

⁵⁹ Školní vzdělávací program domova mládeže při Střední škole automobilní Holice. [online] Střední škola automobilní Holice [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.spsauto.cz/data/ext-907.pdf>

⁶⁰ Základní princip primární prevence. [online] Prevence – info.cz [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>

minimalizace šikany Domova mládeže a školní jídelny Pardubice uvádí, že základem prevence šikanování ve školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky a mezi žáky a vychovateli. Pro efektivní realizaci prevence šikanování usiluje domov mládeže o vytváření bezpečného prostředí a za tímto účelem podporuje solidaritu, toleranci a vědomí sounáležitosti, vytváří a posiluje podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit domova mládeže, uplatňuje spolupráci mezi žáky a rozvíjí jejich vzájemný respekt a rozvíjí jednání v souladu s právními normami a důrazem na právní odpovědnost. V prevenci šikany spolupracuje s rodiči. Důležitou složkou prevence je práce s pravidly a dynamikou výchovného kolektivu. Vychovatelé se snaží vyhnout technikám a metodám, které neúčelně vytvářejí či zvyšují napětí a následně vytvářejí potřebu vybití negativní energie, např. veřejné vyhlásování negativních výsledků, srovnávání jednotlivých žáků a výchovných skupin, ironizování a zesměšňování, nenaplněné hrozby či častý křik a vytváření stresového prostředí při činnosti výchovné skupiny.⁶¹ Obsahem Minimálního preventivního programu domova mládeže jsou pak různé aktivity, jako jsou přednášky, besedy, poradenská činnost (školní psycholog, metodik prevence ad.), spolupráce domova mládeže se školou (školami), schránka důvěry, informační nástěnky a zejména volnočasové aktivity organizované domovem mládeže jako jsou sportovní, pohybové a relaxační aktivity, posilovna, kulturní a společenské akce.⁶² K prevenci šikany slouží i společné výlety a zejména outdoorové aktivity zaměřené na teambuilding (stmelení kolektivu) ad. Při těchto (adrenalinových) aktivitách se totiž projeví *„pravá povaha žáků, schopnosti a vlastnosti, o nichž mnozí neměli doposud ani tušení. Někteří překonají sami sebe, svůj strach, své obavy, jiní si možná budou muset připustit, že na něco prostě nemají. V deseti metrech nad zemí, když se díváte pod sebe a třesou se vám kolena, se stírají všechny rozdíly. Sociální, fyzické, věkové.... Tady nehraje roli, zda má někdo značkové oblečení, nebo nejnovější model mobilu. Ale kolik v sobě najde odvahy, pokory, trpělivosti a odhodlání.“*⁶³

V oblasti prevence se doporučuje za účelem zlepšení vzájemných vztahů a tím i sociálního klimatu domova mládeže využít různých aktivit na rozvoj sociálních dovedností ubytovaných žáků. Uplatnit lze hry pro vzájemné poznávání, techniky na posílení komunikace, spolupráce, naslouchání či akceptace žáků. Vhodná je např. technika „Stanovení pravidel“, v níž každý žák v rámci setkání výchovné skupiny samostatně formuluje pravidla

⁶¹ Program minimalizace šikany. [online] Domov mládeže a školní jídelna Pardubice [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: http://www.dmpce.cz/minimalni-preventivni-program-2015_2016

⁶² Minimální preventivní program. [online] Domov mládeže při Střední škole a služeb Zábřeh [cit. 07. 09. 2018] Dostupné z: http://www.ssspzabreh.cz/files/file/MPP_15_16.pdf

⁶³ Třídni teambuilding. [online] Orientka.cz [cit. 07. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.orientka.cz/3-tridni-teambuildingy.html>

skupinového života výchovné skupiny, která pokládá za důležitá pro svůj život v domově mládeže. Následně všichni žáci porovnávají své seznamy a vytvoří se skupinky, jejichž pravidla jsou totožná nebo ve značném rozsahu podobná. Skupiny sepíší své seznamy pravidel a jejich mluvčí je prezentují a zdůvodňují jejich volbu. Nakonec vznikne finální seznam všech důležitých pravidel výchovné skupiny, který se napíše na větší arch papíru a vyvěsí na viditelném místě na chodbě (nástěnce) výchovné skupiny. Současně se stanovenými pravidly se výchovná skupina může dohodnout na sankcích za jejich nedodržení, a naopak odměnách za jejich dodržování. Rozhodující slovo by však měl mít kmenový vychovatel.⁶⁴

Jedním z nástrojů prevence šikany může být sběr informací prostřednictvím dotazníků. Cílem dotazníku je identifikace problémových oblastí života dospívajícího a posouzení závažnosti těchto problémů. Např. výše zmíněný Domov mládeže Pardubice využívá českou verzi Dotazníku amerického profesora R. E. Tartera. Dotazník slouží zejména pro krátké a efektivní posouzení aktuálních problémů dospívajícího. Na identifikaci problémů je zaměřeno deset oblastí, mezi nimi např. Volný čas, Chování, Duševní zdraví, Sociální zdatnost či Vztahy s vrstevníky. Pokud ubytovaný žák prostřednictvím dotazníku zjistí problémy v určité oblasti a nestačí mu uvedené návrhy řešení problému, může využít anonymní poradnu.⁶⁵

V prevenci kyberšikany by měl domov mládeže na základě doporučení MŠMT provést minimálně následující opatření:

- Zanést do vnitřního řádu pravidla používání ICT, intranetu a mobilních telefonů (např. zákaz používání po večerce).
- Informovat žáky o etiketě a „listině práv na internetu“. O této listině by měli být informováni i rodiče nezletilých žáků, např. vyvěšením na webových stránkách škol.
- Vychovatelé by měli být vzorem vhodného užívání moderních technologií.
- Vychovatelé by měli pracovat na povědomí žáků o rizikovém chování na internetu.
- Začlenit témata spojená s rizikovým chováním na internetu do ročního plánu.
- Vzdělávat pedagogy.
- Podporovat pozitivní využívání technologií.⁶⁶

⁶⁴ Srov. GILLERNOVÁ, I., KREJČOVÁ, L., a kolektiv. *Sociální dovednosti ve škole*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012. 248 s. ISBN 978-80-247-3472-9, s. 154

⁶⁵ Minimální preventivní program. [online] Domov mládeže při Střední škole a služeb Zábřeh [cit. 07. 09. 2018] Dostupné z: http://www.ssspzabreh.cz/files/file/MPP_15_16.pdf

⁶⁶ KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a->

Na závěr části o prevenci uvádím ve zkrácené podobě postupy v prevenci šikany doporučené MŠMT. Prevence šikany je zakotvena do vytváření bezpečného prostředí, vztaženo k domovu mládeže:

- Domov mládeže respektuje individualitu každého žáka, odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany. Je důležité, aby DM tyto hodnoty jasně komunikoval směrem dovnitř i vně a zřetelně je hájil a prosazoval.
- Na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany se podílí celý domov mládeže. Stěžejní roli má a zodpovědnost za tuto oblast nese ředitel/ka. Vedení pověří alespoň jednu osobu z řad pedagogických pracovníků specifickými otázkami v prevenci a řešení šikany.
- Domov mládeže nastaví konkrétní a srozumitelná pravidla v chování ve svém vnitřním řádu, která budou specificky vztažena také k projevům šikany.
- Domov mládeže nastaví důsledky za porušení pravidel u žáků, přičemž je důležité, aby DM uměl rozlišovat závažnost porušení.
- V DM jsou nastavena pravidla DM či výchovné skupiny, která nenahrazují ani nezdvoují vnitřní řád. Ideální je, pokud se na tvorbě pravidel výchovné skupiny a na reflexi jejich dodržování do jisté míry podílejí spolu s kmenovým vychovatelem také samotní žáci.
- Domov mládeže usiluje o včasné odhalení šikany a za tímto účelem má nastavený funkční systém vzájemné komunikace mezi pedagogy o signálech, výskytu porušení pravidel nebo jiných rizikových faktorech tak, aby byl vychovatel vždy včas informován o tom, jaká atmosféra je v jeho výchovné skupině.
- DM má nastaven pravidelný monitoring varovných signálů výskytu šikany a využívá k němu adekvátní nástroje.
- DM realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování (včetně šikany), kterou má popsáno v Minimálním preventivním programu.
- DM zajišťuje podporu a rozvoj pedagogů v podobě dalšího vzdělávání v oblasti šikany.⁶⁷

2.2.4 Postupy při řešení šikany a kyberšikany

Základní postup v řešení šikany uvádí Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.

⁶⁷ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

Účinná intervence k řešení šikany v domově mládeže vyžaduje od vychovatelů zkušenosti s fungováním skupinové dynamiky a vedením rozhovoru. Je důležité, aby domov mládeže disponoval pracovníky, kteří si tyto kompetence rozšířili dalším vzděláním. Pro volbu způsobu šetření a řešení šikany je zásadní vyhodnocení závažnosti situace. Domov mládeže musí nejprve posoudit a odhadnout závažnost šikany. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a řešení počátečních a pokročilých stádií šikany. Ve všech případech se však doporučuje pracovat s agresorem, s obětí šikany i s celým kolektivem výchovné skupiny, Je totiž nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.⁶⁸

V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně školního metodika prevence či výchovného poradce, je nutné informovat ředitele školského zařízení. V těžších případech šikany má domov mládeže ohlašovací povinnost:

a) Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se DM na Policii ČR.

b) Dojde-li k šikaně přímo v prostorách domova mládeže, má DM povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí.

c) DM ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že žák je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že ohrožuje svým chováním sám sebe.⁶⁹

Řešení šikany v domově mládeže může být provedeno v následujících osmi krocích:

1. krok: Odhad závažnosti šikany – vychovatel musí určit, zda je schopen daný problém vyřešit sám, nebo je nutné informovat školního metodika prevence, výchovného poradce případně další nadřízené pracovníky. Kritéria pro toto rozhodnutí jsou:

- a) stadia šikany (počáteční stádium, pokročilé stádium, neobvyklá forma šikanování – lynč)
- b) závažnost a četnost agresivních projevů
- c) čas (jak dlouho šikanování trvá)
- d) počet agresorů a obětí

2. krok: Nástin řešení a vymezení rolí – rozdělení kompetencí, jednotný postup.

⁶⁸ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

⁶⁹ Tamtéž.

3. krok: Rozhovor s informátory a obětí – vychovatel (školní metodik, výchovný poradce) by neměl při pohovoru reagovat obranně (nezpochybňovat informace), důležité je chránit zdroj a obsah informací, být empatický, vše zapsat. Důležité je, aby se o rozhovoru v této fázi agresori nedozvěděli. Současně je nutné informace ověřovat, provádět cílený monitoring vztahů na výchovné skupině.
4. krok: Nalezení vhodných svědků – vychovatel a další zainteresovaní pracovníci spolupracují s informátory a oběťmi. Vytipování svědků, důležití jsou žáci, kteří sympatizují s obětí. Výslech svědků nejlépe mezi čtyřma očima, aby ostatní nevěděli (ochrana oběti).
5. krok: Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky – nesmí se konfrontovat oběti s agresorem, ani jejich zákonní zástupci, aby nedošlo ke konfliktu! Při protichůdných informacích konfrontace svědků (maximálně dvou lidí při jednom sezení).
6. krok: Ochrana oběti – zvýšená pozornost ve školním klimatu (výchovná skupina). Zpřísnit dozory (ošetřit pohyb žáků na záchodech, ve sprchách, cestě do školy) a časté nahlížení do pokojů v průběhu dne. Po dobu šetření je možné se souhlasem vedení nechat oběť doma. Doporučit rodičům odborníka v pedagogicko-psychologické poradně nebo OSPOD, či v jiné instituci zabývající se problematikou šikany.
7. krok: Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi – získání vnějšího obrazu šikanování, popis patologického chování. Nutné je poskládat mozaiku informací a opatřit důkazy. Vychovatelé a vedení DM musí mít jistotu o tom, co se ve výchovné skupině děje, jaké jsou vztahy. Konfrontace při rozporuplnosti informací, opět maximálně dva žáci.
8. krok: Výchovná komise – za účasti vedení školy, metodik prevence, vychovatel, rodič a odborník. Seznámení s problémem, odkaz na Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. Rozhodnutí o postihu agresorů.⁷⁰

Specifika řešení kyberšikany

Jak upozorňuje Kolář, prostor, kde se šikana odehrává, tj. kybernetický prostor, přesahuje hranice školy. Autor školám doporučuje, aby neřešily kyberšikanu, která se neodehrává přímo v prostředí školy. Předpokladem pro řešení kyberšikany ve škole či

⁷⁰ Program minimalizace šikany. [online] Domov mládeže a školní jídelna Pardubice [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: http://www.dmpce.cz/minimalni-preventivni-program-2015_2016

školském zařízení je počítačová gramotnost pedagogů.⁷¹ Vedle osmi výše uvedených kroků je specificky při řešení kyberšikany v domově mládeže nezbytné provést následující opatření.

- rozpoznat, zda se skutečně jedná o kyberšikanu;
- zajistit rychlou ochranu oběti - např. odstranit diskusní skupinu či profil, ve kterém ke kyberšikaně dochází, zajistit odstranění dehonestujících materiálů z internetu a zastavit tak další šíření kyberšikany apod.;
- snažit se o zajištění dostatečného počtu svědků – u kyberšikany často chybí svědci, publikum je značně anonymní a nelze identifikovat, kdo má o kyberšikaně informace;
- vystopovat útočníka – u tradiční šikany útočníka známe, u kyberšikany však útočník často vystupuje pouze pod přezdívkou, využívá falešné profily apod.⁷²

⁷¹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 80-81, s. 174.

⁷² KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a->

3 ROZDÍLY V POJETÍ ŠIKANY A KYBERŠIKANY U DÍVEK A CHLAPCŮ V DOMOVĚ MLÁDEŽE

Ve třetí kapitole jsou prezentovány výsledky průzkumného šetření zaměřeného na šikanu (kyberšikanu) a související problematiku v domově mládeže.

3.1 Cíle průzkumu a průzkumné otázky

Cílem empirického šetření je zjistit, zda a v čem se liší vnímání jednotlivých atributů šikany a souvisejících jevů mezi chlapci a dívkami ubytovanými v domově mládeže. Jak vyplynulo z teoretické části, se šikanou v prostředí školy (školském prostředí) úzce souvisí prevence sociálně patologických jevů a sociální klima školy, třídy (školského zařízení, výchovné skupiny apod.) Splnění cíle práce je zakotveno do zodpovězení níže uvedených výzkumných otázek:

- **VO₁** Vykáže se rozdíl mezi chlapci a dívkami v osobní zkušenosti se šikanou a kyberšikanou?
- **VO₂** Liší se představy chlapců a dívek ve vymezení šikany a kyberšikany?
- **VO₃** Prokáže se rozdíl mezi chlapci a dívkami ve vnímání rolí aktérů a obětí šikany, nevhodného chování v DM a v názorech na postoj většiny žáků k šikanování a nevhodnému chování?
- **VO₄** Prokáže se rozdíl mezi chlapci a dívkami ve vnímání sociálního klimatu (sociální atmosféry) v domově mládeže?
- **VO₅** Liší se názory chlapců a dívek v názoru na roli vychovatele a domova mládeže v oblasti šikany?

3.2 Metodika

3.2.1 Soubor

Soubor tvořili žáci ubytovaní ve dvou domovech mládeže a to v domově mládeže při Střední průmyslové škole Hranice a domově mládeže při Střední lesnické škole Hranice.

Z hlediska metodiky se jedná o skupinový výběr. Tato výběrová technika se používá v případě, že základní soubor je uspořádán do určitých, početně přibližně stejných, skupin⁷³; v případě této práce, skupin chlapců a dívek ubytovaných v domovech mládeže.

Celkem bylo v obou uvedených školských zařízeních distribuováno autorem bakalářské práce 108 dotazníků. Vyplněných se vrátilo 102 dotazníků (94,44 %), přičemž 2 dotazníky nebyly přijaty ke konečnému zpracování z důvodu neúplného vyplnění. Do analýzy tedy bylo přijato 100 dotazníků (92,59 % z rozdaných). Soubor tvořilo 50 chlapců a 50 dívek. V souboru byli zastoupeni žáci prvních až čtvrtých ročníků, věkové rozpětí 15 až 19 let. Informace o souboru zobrazuje tabulka 1 společně s grafem 1.

Účast na výzkumném šetření byla dobrovolná. Žáci byli poučeni o způsobu práce s dotazníky, cílech výzkumu i následném zpracování. Žáci byli opakovaně ujisti o anonymitě výzkumného šetření.

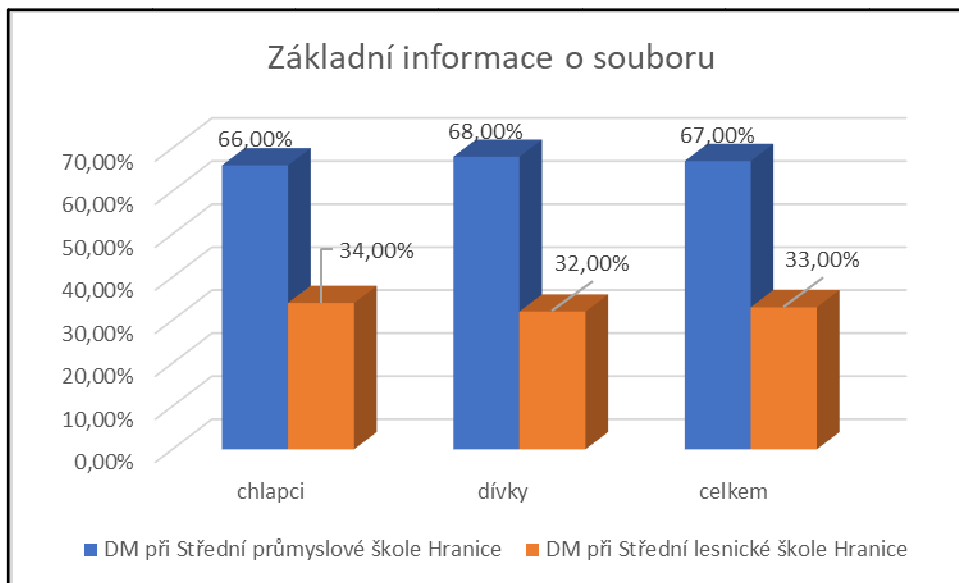
Tabulka 1 Základní informace o souboru

Domovy mládeže v Hranicích	Chlapci		Dívky		CELKEM	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
DM při Střední průmyslové škole Hranice	33	66,00 %	34	68,00 %	67	67,00 %
DM při Střední lesnické škole Hranice	17	34,00 %	16	32,00 %	33	33,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

⁷³ CHRÁSKA, M. *Úvod do kvantitativního výzkumu. Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 198 s. ISBN 80-244-0765-5, s. 19

Graf 1 Základní informace o souboru

Zdroj: vlastní zpracování

3.2.2 Metody sběru dat

K získání dat byl použit dotazník, který jsem zkonstruoval na podkladě studia odborné literatury prezentované v teoretické části práce. Dotazník je zaměřen na zachycení názorů a vnímání šikany a související problematiky. Dotazník obsahuje 25 uzavřených položek, přičemž u mnoha otázek měli respondenti možnost doplnění. Otázky jsou v souladu se stanovenými cíli zaměřeny na:

- osobní zkušenost se šikanou a kyberšikanou (položky: 1; 3; 7; 8; 18; 20; 21),
- představy a vymezení šikany a kyberšikany (položky: 2; 6; 19),
- vnímání rolí aktérů a obětí šikany, nevhodného chování v DM a názory na postoj většiny žáků k šikanování a nevhodnému chování (položky: 4; 9; 12; 13; 15),
- vnímání a názory o sociálním klimatu domova mládeže (položky: 10; 11; 14), e) názory o roli vychovatele a domova mládeže v oblasti šikany (její prevence) a řešení nevhodného chování (položky: 5; 16; 17; 22; 23; 24; 25).

3.2.3 Metody vyhodnocení dat

Vyhodnocení dat bylo provedeno prostřednictvím postupů kvantitativního výzkumu. V obecném vymezení se v kvantitativním výzkumu realita zachycuje pomocí číselných

hodnot s cílem nalézt, jak jsou tyto hodnoty v souboru rozloženy.⁷⁴ V kvantitativně orientovaném pedagogickém výzkumu se prostřednictvím empirických metod zkoumá platnost předpokladů o vztazích mezi pedagogickými jevy.⁷⁵ Za účelem vyhodnocení získaných výsledků a zodpovězení výzkumných otázek jsem dále uplatnil některé obecně teoretické vědecké metody, zejména analýzu, syntézu a komparaci.⁷⁶

Zjištěné údaje byly primárně vyhodnoceny na základě rozdělení souboru do dvou sub-souborů chlapců a dívek. Hlavní metodou vyhodnocení byla komparace absolutní a relativní četnosti sub-souborů chlapců a dívek a dále vyhodnocení absolutní a relativní četnosti za celý soubor. Jako hodnota, která ukazuje na relevantní (signifikantní) rozdíl mezi sub-soubory chlapců a dívek byl arbitrárně stanoven rozdíl deseti procentních bodů; > 10 % Statistické vyhodnocení a grafické znázornění dat bylo provedeno v softwaru Microsoft Excel 2016.

3.3 Výsledky

Položka 1: Vlastní zkušenost se šikanou v DM (v roli oběti)

V úvodní položce byli respondenti dotázáni, zda mají vlastní, osobní zkušenost s tím, že byli šikanováni. Získaná data zobrazuje tabulka 2 společně s grafem 2.

Tabulka 2 Vlastní zkušenost se šikanou v DM (v roli oběti)

Byl/a jsi někdy v DM šikanován/a?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	2	4,00 %	0	0,00 %	2	2,00 %
ne	48	96,00 %	50	100,00 %	98	98,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

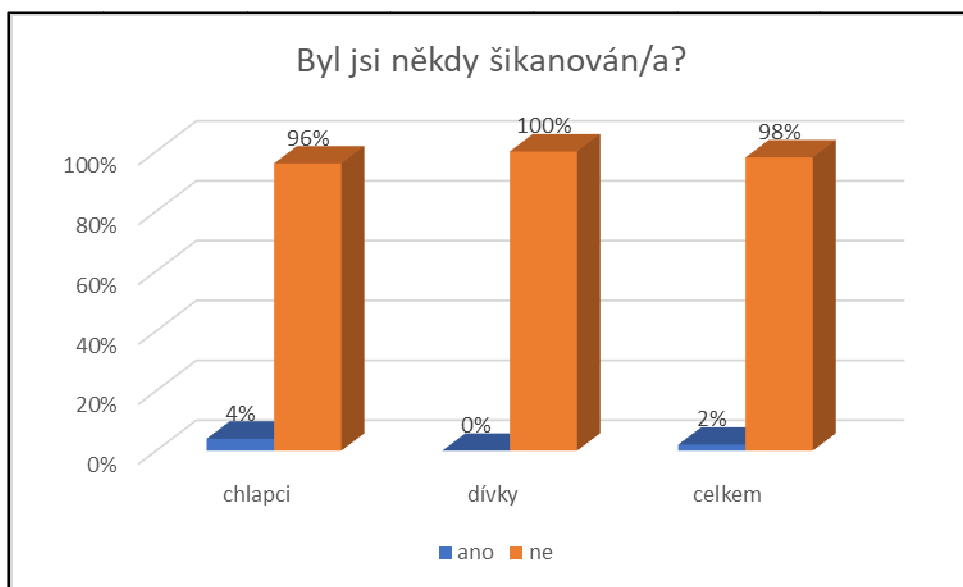
Zdroj: vlastní zpracování

Graf 2 Vlastní zkušenost se šikanou v DM (v roli oběti)

⁷⁴ PUNCH, K., F. *Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9, s. 12.

⁷⁵ CHRÁSKA, M. *Úvod do kvantitativního výzkumu*. Základy kvantitativně orientovaného výzkumu. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 198 s. ISBN 80-244-0765-5, s. 19

⁷⁶ ŠIROKÝ, J. a kolektiv. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. 1. vydání. Praha: EDIKA, 2011. ISBN 978-80-251-3510-5, s. 35.

Zdroj: vlastní zpracování

Z údajů je patrné, že se šikanou v roli oběti má zkušenost pouze velmi malé množství respondentů ($n = 2$; 2 %), konkrétně dva chlapci a ani jedna dívka. V doplňující otázce byli respondenti vyzváni ke sdělení, jakým způsobem byli šikanováni. Odpovědi: „*nadávky, naschvály, psychická šikana, 1x i fyzická šikana navíc*“.

Položka 2: Představa o obsahu pojmu šikana

Účelem druhé otázky bylo zjistit, co si respondenti pod pojmem šikana nejčastěji představují. Získaná data prezentuje tabulka 3 společně s grafem 3.

Tabulka 3 Představa o obsahu pojmu šikana

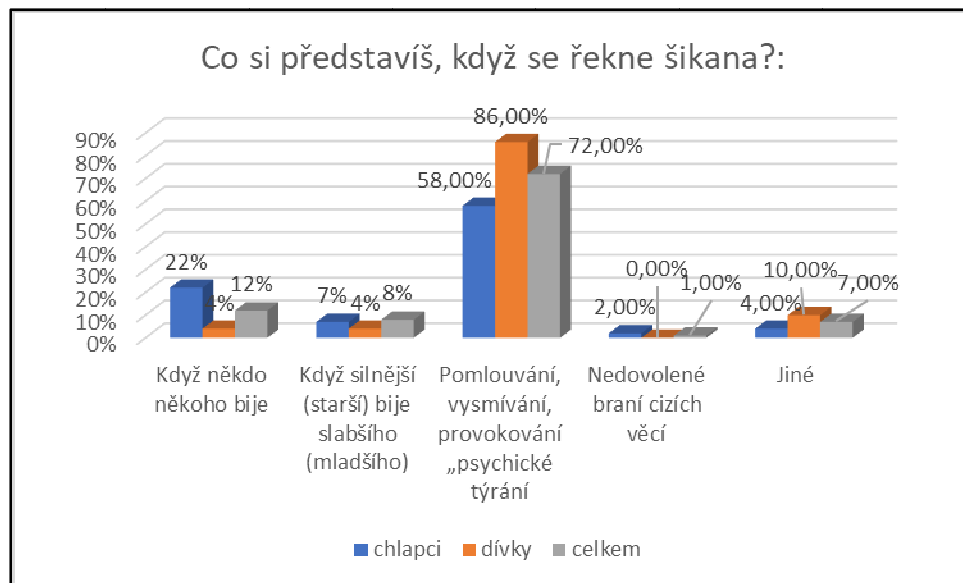
Co si představíš, když se řekne šikana:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
když někdo někoho bije	11	22,00 %	1	4,00 %	12	12,00 %
když silnější (starší) bije slabšího (mladšího)	7	7,00 %	1	4,00 %	8	8,00 %
pomlouvání, vysmívání, provokování „psychické týrání“	29	58,00 %	43	86,00 %	72	72,00 %
nedovolené brání cizích věcí	1	2,00 %	0	0,00 %	1	1,00 %
jiné	2	4,00 %	5	10,00 %	7	7,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování
dívek

žlutě označené pole = relevantní rozdíl

mezi sledovanými sub-soubory chlapců a

Graf 3 Představa o obsahu pojmu šikana

Zdroj: vlastní zpracování

Ze zjištěných údajů vyplývá patrný rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek. Ačkoli v obou sub-souborech uvedl shodně největší počet respondentů, že si pod pojmem šikana představuje projevy psychického šikanování, významně vyšší podíl těchto odpovědí (se objevil u dívek (rozdíl 28 %). Dívky si tedy ve srovnání s chlapci častěji pod pojmem šikana představí projevy jako pomlouvání, vysmívání, urážení, nadávky ad. Naopak chlapci si ve srovnání s dívkami ve větší míře představu šikany spojují s projevy fyzického násilí (rozdíl 21 %). Nedovolené brání cizích věcí respondenti obou pohlaví za šikanu nepovažují. U kolonky „jiné“ pouze jeden respondent doplnil „všechny možnosti“.

Položka 3: Vlastní zkušenost jako aktéra šikany

Třetí otázka byla otázkou „na tělo“, účelem bylo zjistit, zda respondenti budou schopni sebereflexe a anonymně se přiznat k tomu, že se aktivně účastnili šikanování.

Tabulka 4 Vlastní zkušenost jako aktéra šikany

Šikanoval/a jsi někoho v domově mládeže? Pokud ano, jakým způsobem?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
ne	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Z údajů uvedených v tabulce je patrné, že ani jeden respondent se v intencích vlastní sebereflexe aktivně šikanování neúčastnil.

Položka 4: Názor, zda určité chování žáka může provokovat k šikaně

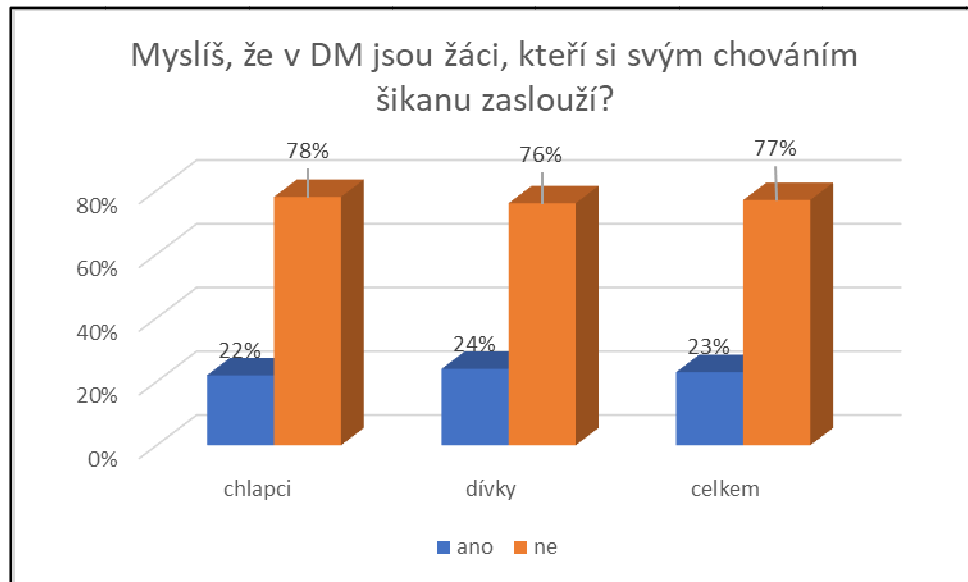
Účelem formulace čtvrté položky bylo zjistit názory respondentů na chování potenciální oběti šikanování. Jinými slovy, zda v DM jsou žáci vykazující určitý typ chování (např. plachost, neprůbojnost, nebo naopak agresivita, „vytahování“ se, drzost či vzhled ad.), které může provokovat agresory k šikanování.

Tabulka 5 Názor, zda určité chování žáka může provokovat k šikaně

Myslíš, že v DM jsou žáci, kteří si svým chováním šikanu zaslouží? Pokud ano, proč?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	11	22,00 %	12	24,00 %	23	23,00 %
ne	39	78,00 %	38	76,00 %	77	77,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 4 Názor, zda určité chování žáka může provokovat k šikaně

Zdroj: vlastní zpracování

Zjištěná data prezentovaná v tabulce společně s grafem 4 ukazují, že zde se názory chlapců a dívek příliš neliší. Více než dvě třetiny chlapců i dívek uvedly, že v domově mládeže se nevyskytují žáci, jejichž jednání by dávalo podnět k šikanování.

Odpověď „ano“ uvedlo 22 % chlapců a 24 % dívek. V doplňující otázce, z jakého důvodu si žáci šikanování zaslouží, se v sub-souboru chlapců objevily následující odpovědi:

„svým chováním k jiným žákům“ (3x), a „berou druhým jídlo z lednice“. V sub-souboru dívek byly uvedeny následující výroky: „vysmívají se ostatním“, „donášejí na nás“, „povyšují se na ostatní“, „jsou iniciátory jiné šikany“, chovají se škaredě k vychovatelkám nebo ostatním“.

Položka 5: Názor na schopnost vychovatelů vypořádat se se šikanou

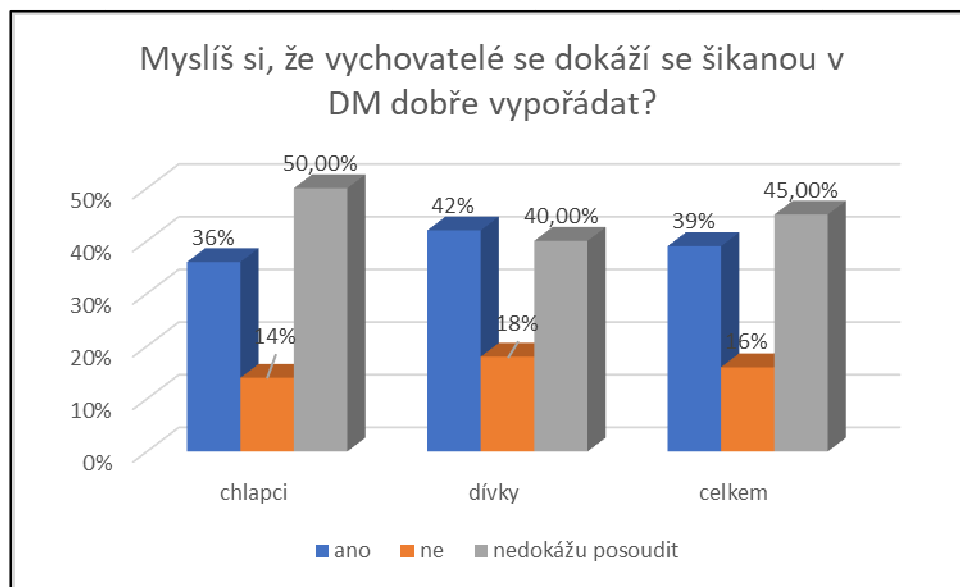
Pátá otázka byla zaměřena na názor žáků na schopnosti vychovatelů vypořádat se se šikanou.

Tabulka 6 Názor na schopnost vychovatelů vypořádat se se šikanou

Myslíš, že vychovatelé se dokáží se šikanou v domově mládeže dobře vypořádat?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	18	36,00 %	21	42,00 %	39	39,00 %
ne	7	14,00 %	9	18,00 %	16	16,00 %
nedokážu posoudit	25	50,00 %	20	40,00 %	45	45,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 5 Názor na schopnost vychovatelů vypořádat se se šikanou

Zdroj: vlastní zpracování

Získaná data z položky 5 zobrazují společně tabulka 6 a graf 5. Je patrný mírný rozdíl mezi oběma sledovanými sub-soubory. Dívky ve větší míře (rozdíl 6 %) uvedly názor, že pedagogičtí pracovníci domova mládeže disponují schopnostmi se se šikanováním vypořádat. Největší podíl odpovědí v obou sledovaných sub-souborech a tedy i celkově však získala

odpověď „nedokážu posoudit“. V pozadí patrně stojí skutečnost, že respondenti dosud nemají osobní zkušenost s tím, jak vychovatelé postupovali v řešení konkrétního případu šikany.

Položka 6: Názor na nejčastější důvody šikany

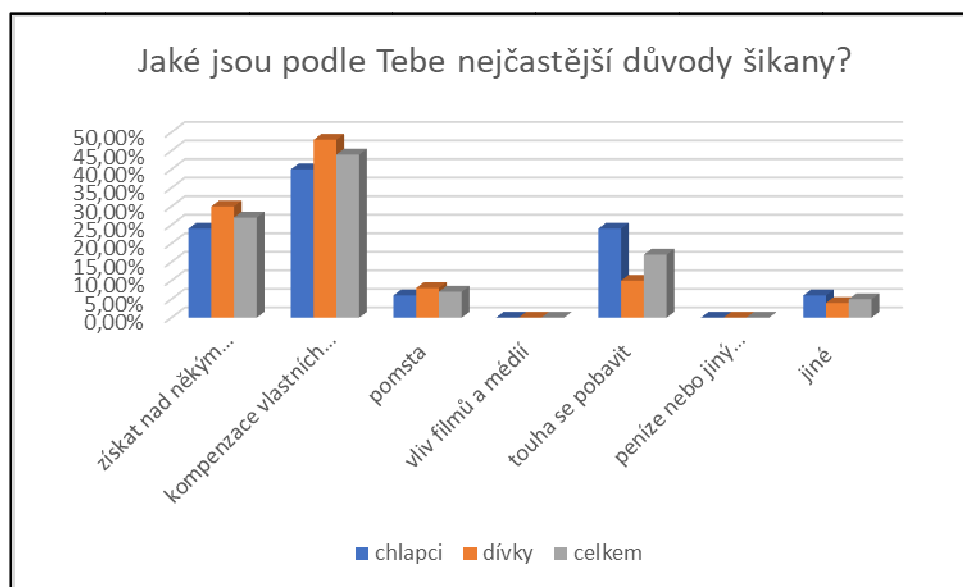
Záměrem formulace šesté otázky bylo zkoumat, co si respondenti myslí o důvodech, které vedou k šikanování.

Tabulka 7 Názor na nejčastější důvody šikany

Jaké jsou podle Tebe nejčastější důvody šikany?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
získat nad někým nadvládu	12	24,00 %	15	30,00 %	27	27,00 %
kompensace vlastních mindráků	20	40,00 %	24	48,00 %	44	44,00 %
pomsta	3	6,00 %	4	8,00 %	7	7,00 %
vliv filmů a médií	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
touha se pobavit	12	24,00 %	5	10,00 %	17	17,00 %
peníze nebo jiný prospěch	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
jiné	3	6,00 %	2	4,00 %	5	5,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 6 Názor na nejčastější důvody šikany

Zdroj: vlastní zpracování

Z výsledků uvedených v tabulce 7 a grafu 6 vyplývá, že největší počet respondentů považuje za důvod šikanování kompenzaci vlastních nedostatků aktérů šikany (n=44; 44 %). Druhým nejčastějším důvodem je podle odpovědí respondentů touha získat nad někým

nadvládu. Nízký podíl získala pomsta jakožto důvod šikany. Vliv médií či touha získat osobní prospěch nemá podle odpovědí na šikanování vliv.

Relevantní rozdíl (14 %) mezi odpověďmi dívek a chlapců se objevil u důvodu „touha pobavit se“. Pobavení se na úkor oběti šikanovaného považují za důvod šikany ve větší míře chlapci. Naopak, dívky, ve srovnání s chlapci, ve vyšší míře uvedly jako důvody: získání nadvlády (+ 6 %), kompenzaci vlastních mindráků (+8 %), pomstu (+ 2 %).

V doplňující odpovědi u položky jiné se u dívek objevily výroky: „závist a debilita“ a „více důvodů“. V souboru chlapců bylo uvedeno: „být viditelný“ a „chování a vzhled jedince“.

Položka 7: Zkušenost se šikanou mezi dívkami

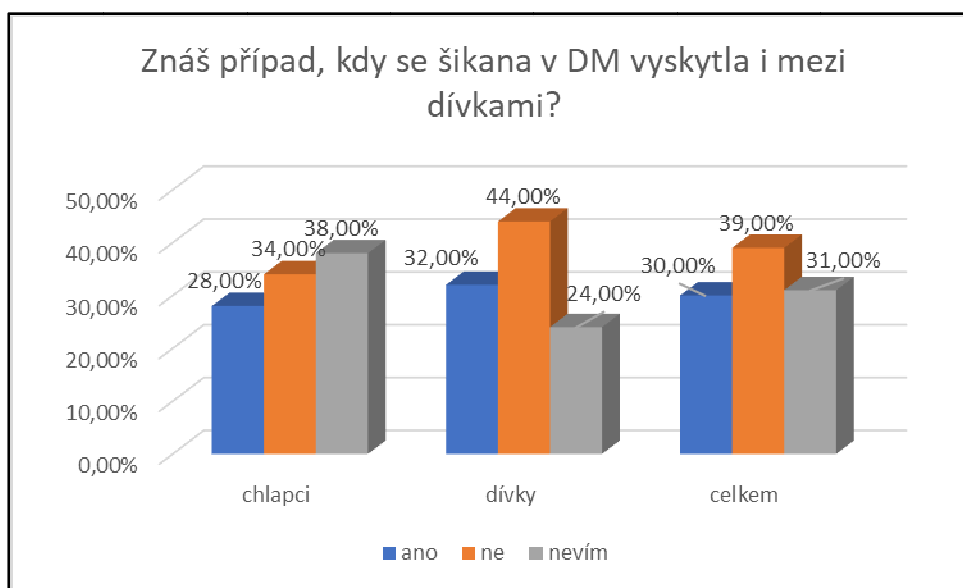
Záměrem sedmé otázky bylo zjistit, zda respondenti mají osobní zkušenost se šikanou v kolektivu dívek. Získaná data jsou prezentována v tabulce 8 společně s grafem 7.

Tabulka 8 Zkušenost se šikanou mezi dívkami

Znáš případ, kdy se šikana v DM vyskytla i mezi dívkami?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	14	28,00 %	16	32,00 %	30	30,00 %
ne	17	34,00 %	22	44,00 %	39	39,00 %
nevím	19	38,00 %	12	24,00 %	31	31,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 7 Zkušenost se šikanou mezi dívkami

Zdroj: vlastní zpracování

S případem šikany v kolektivu dívek se setkala pouze necelá třetina respondentů. Nepřekvapivě ve vyšší míře dívky, i když rozdíl mezi oběma sledovanými sub-soubory není příliš významný (+ 4 % v sub-souboru dívek).

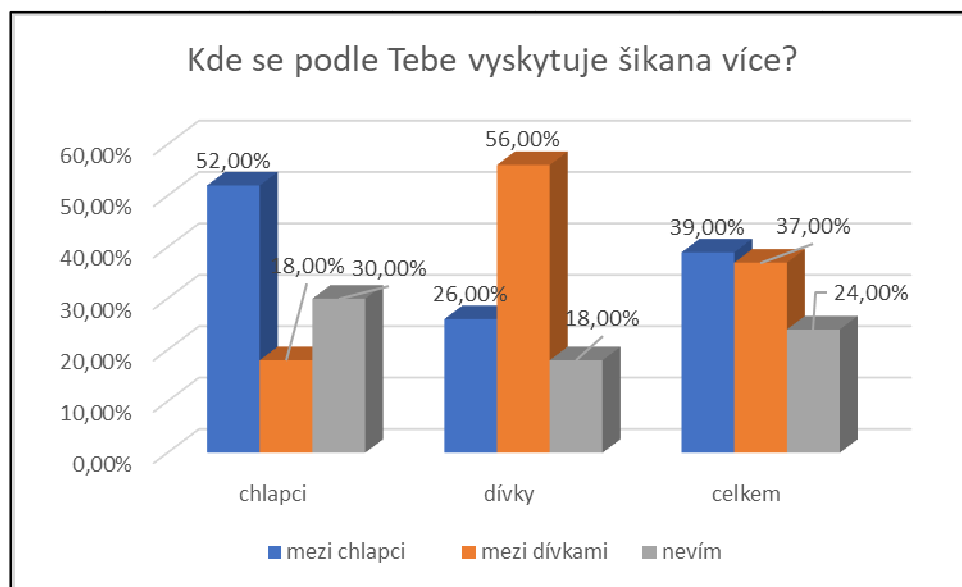
Položka 8: Názor na četnost výskytu šikany dle pohlaví

Tabulka 9 Názor na četnost výskytu šikany dle pohlaví

Kde se podle Tebe vyskytuje šikana více?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
mezi chlapci	26	52,00 %	13	26,00 %	39	39,00 %
mezi dívkami	9	18,00 %	28	56,00 %	37	37,00 %
nevím	15	30,00 %	9	18,00 %	24	24,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 8 Názor na četnost výskytu šikany dle pohlaví

Zdroj: vlastní zpracování

Formulace osmé otázky navazovala na předchozí položku. Účelem bylo zjistit zkušenost nebo názor o výskytu šikany v závislosti na pohlaví. Z hlediska celého souboru výsledky ukazují, že podle respondentů není šikana pouze chlapeckou nebo dívčí záležitostí. Jinak je však tomu při detailnější analýze, dle odpovědí sledovaných sub-souborů; u chlapců nadpolovičně (n = 26; 52 %) převažuje názor, že šikana se vyskytuje častěji mezi chlapci, u

dívek byl rozdíl ještě větší, neboť 56 % dívek si myslí, že šikana se vyskytuje více mezi dívkami. Rozdíl mezi pohlavími se objevil v třetí možnosti. Nevím, kterou častěji uvedli chlapci (+ 12 %).

Položka 9: Názor na chování většiny žáků při výskytu šikany

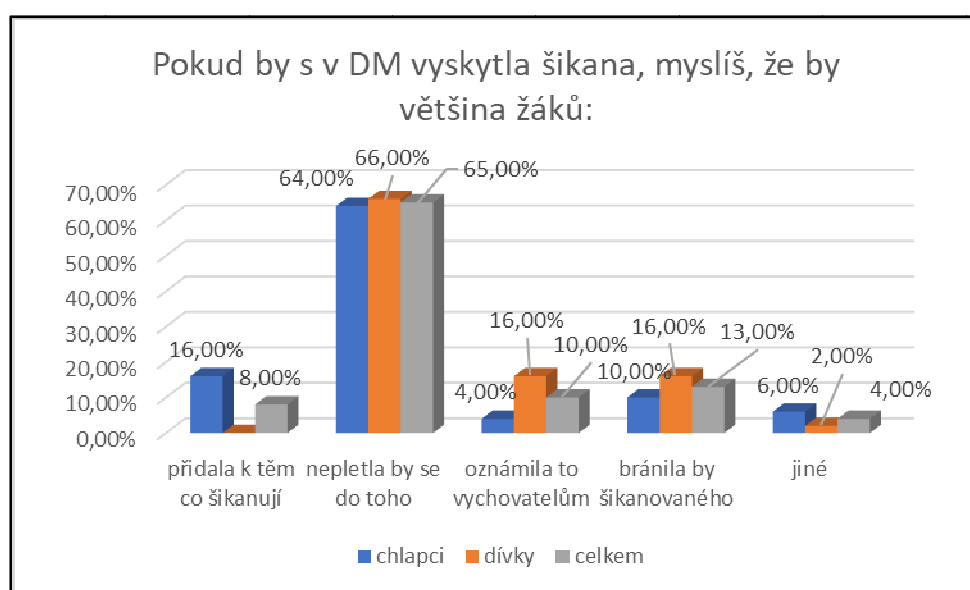
Záměrem deváté otázky bylo zjistit, jak by se podle názorů respondentů zachovala většina žáků v případě výskytu šikany v domově mládeže. Jinými slovy, jakou strategii chování, jakou reakci by většina ubytovaných žáků v případě šikany zvolila. Výsledná zjištění jsou uvedena v tabulce 10 a grafu 9.

Tabulka 10 Názor na chování většiny žáků při výskytu šikany

Pokud by se v DM vyskytla šikana, myslíš, že by se většina žáků:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
přidala k tomu (těm) co šikanuje(i)	8	16,00 %	0	0,00 %	8	8,00 %
nepletla by se do toho	32	64,00 %	33	66,00 %	65	65,00 %
oznámila to vychovatelům	2	4,00 %	8	16,00 %	10	10,00 %
bránila by šikanovaného	5	10,00 %	8	16,00 %	13	13,00 %
jiné	3	6,00 %	1	2,00 %	4	4,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 9 Názor na chování většiny žáků při výskytu šikany

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky nejsou z pedagogického hlediska či hlediska morálního vývoje respondentů příliš povzbudivé. Největší počet respondentů (n = 65; 65 %) uvedl variantu, že by se většina ubytovaných žáků do šikany nepletla. V této nejvíce frekventované odpovědi se vykázal jen velmi malý rozdíl (2 %) mezi sledovanými sub-soubory; dívky i chlapci jsou tedy shodně toho názoru, že většina žáků by dělala, že o šikaně neví, že ji „nevidí“. 13 % respondentů je mínění, že by většina ubytovaných žáků šikanovaného bránila, desetina respondentů je přesvědčena, že by většina žáků šikanu oznámila vychovatelům. 8 % účastníků výzkumného šetření vyslovilo názor, že většina žáků by se přidala k aktérům šikany. Největší rozdíl (16 %) mezi soubory chlapců a dívek se vykázal právě v této odpovědi, neboť tuto možnost zvolili pouze a výhradně chlapci. Relevantní rozdíl > 10 % se vykázal i ve variantě značící, že by většina žáků oznámila šikanování vychovatelům, kterou častěji označily dívky.

U možnosti „jiné“ byly v sub-souboru chlapců uvedeny výroky: „Záleží na těch dotyčných.“ „Někteří by se přidali a někteří by to oznámili“. V souboru dívek byla uvedena pouze jedna odpověď: „Záleželo by na povaze jednotlivých žáků.“

Položka 10: Názor na panující sociální klima a sociální atmosféru v domově mládeže

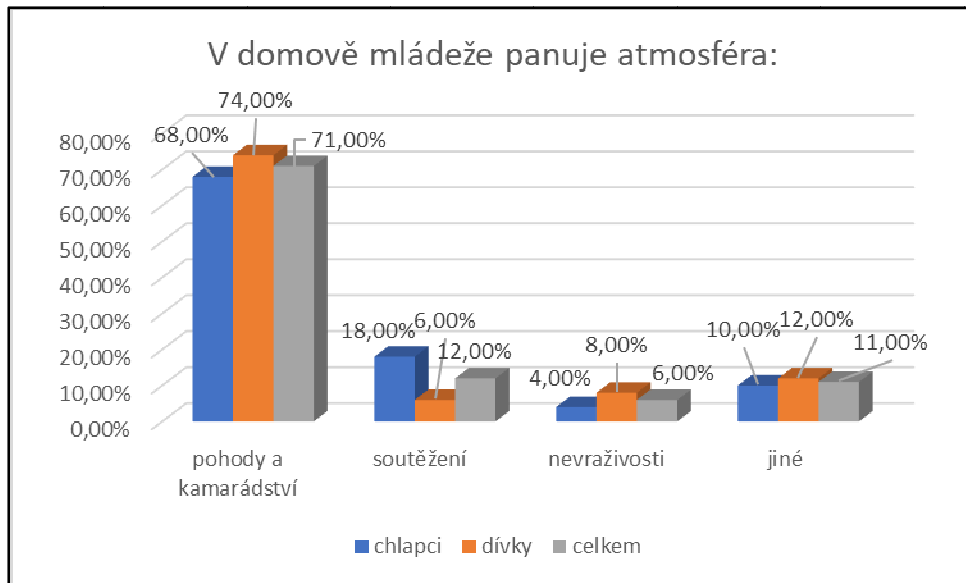
Jak bylo prezentováno v teoretické části, se šikanou úzce souvisí panující sociální klima v domově mládeže. Desátá otázka se zaměřila právě na tuto oblast. Zjištěná data prezentuje tabulka 11 společně s grafem 10.

Tabulka 11 Názor na panující sociální klima a sociální atmosféru v domově mládeže

V domově mládeže panuje atmosféra:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
pohody a kamarádství	34	68,00 %	37	74,00 %	71	71,00 %
soutěžení	9	18,00 %	3	6,00 %	12	12,00 %
nevraživosti	2	4,00 %	4	8,00 %	6	6,00 %
jiné	5	10,00 %	6	12,00 %	11	11,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl > 10 % mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 10 Názor na panující sociální klima a sociální atmosféru v domově mládeže

Zdroj: vlastní zpracování

Získané odpovědi ukazují, že v obou domovech mládeže panuje, podle téměř dvou třetin respondentů (71 %), dobré sociální klima. Pozitivní (supportivní) sociální klima vnímají více dívky než chlapci (rozdíl 6 %). Naopak hoši ve větší míře než dívky (relevantní rozdíl 12 %) vnímají panující sociální klima jako klima soutěžení a rivality. Mezi dívkami zase panuje zřejmě více nevraživosti než mezi chlapci (rozdíl 4 %).

U možnosti „jiné“ se v dotaznících dívek objevily následující odpovědi: „každý si hledí svého“; „jak kdy – někdy přátelství, někdy i rozpory“; „faleš“; „pomlouvačná atmosféra“. V souboru chlapců se vyskytly následující doplňující odpovědi: „chybí vzájemný respekt“; „jak na kterém patře“ (2x).

Položka 11: Spokojenost s panujícím sociálním klimatem (sociální atmosférou) v DM

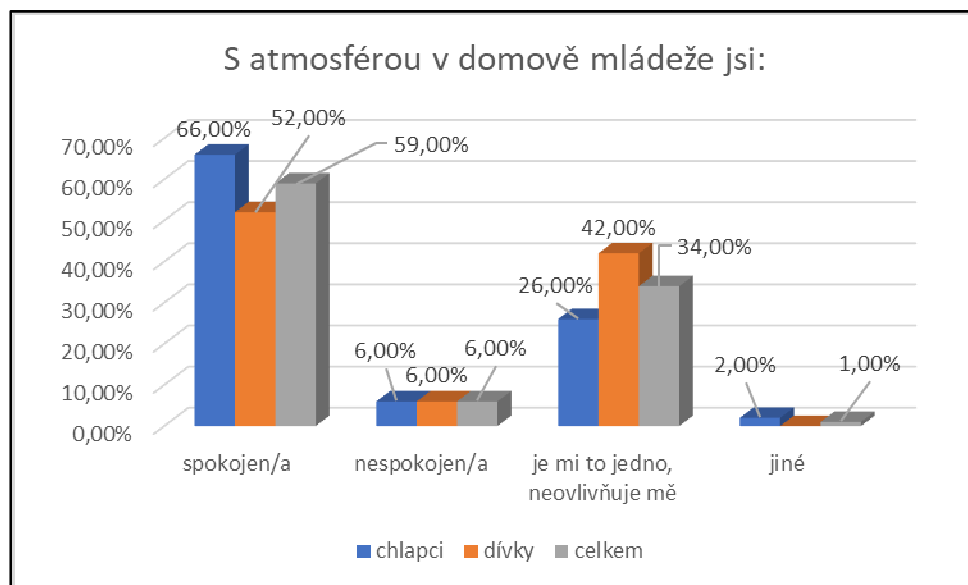
Otázka 11 tematicky navázala na předchozí položku. Respondenti měli za úkol sdělit, zda jsou se sociálním klimatem (atmosférou) spokojeni či nespokojeni, nebo zda jsou vůči tomuto fenoménu indiferentní. Výsledky zobrazuje tabulka 12 společně s grafem 11.

Tabulka 12 Spokojenost s panujícím sociálním klimatem (sociální atmosférou) v DM

S atmosférou v domově mládeže jsi:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
spokojen/a	33	66,00 %	26	52,00 %	59	59,00 %
nespokojen/a	3	6,00 %	3	6,00 %	6	6,00 %
je mi to jedno, neovlivňuje mě	13	26,00 %	21	42,00 %	34	34,00 %
jiné	1	2,00 %	0	0,00 %	1	1,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování; žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 11 Spokojenost s panujícím sociálním klimatem (sociální atmosférou) v DM

Zdroj: vlastní zpracování

Data za celý soubor ukazují, že nadpoloviční většina respondentů je se sociální atmosférou v domově mládeže spokojena. Vykázal se však rozdíl mezi sledovanými skupinami. Více spokojeni jsou chlapci. Spokojenost vyjádřilo o 14 % chlapců více než dívek. Pouze 6 % respondentů je nespokojeno (zde se rozdíl mezi sub-soubory nevykázal). Více než třetina uvedla, že sociální atmosféra jejich pobyt v domově mládeže zásadním způsobem neovlivňuje. Tuto možnost, pro mě překvapivě, označilo více dívek ve srovnání s chlapci (relevantní rozdíl 16 %).

Možnost „jiné“ označil pouze jeden chlapec, který uvedl „jak kdy“.

Položka 12: Názor na vnímání postavení aktéra šikany v kolektivu DM

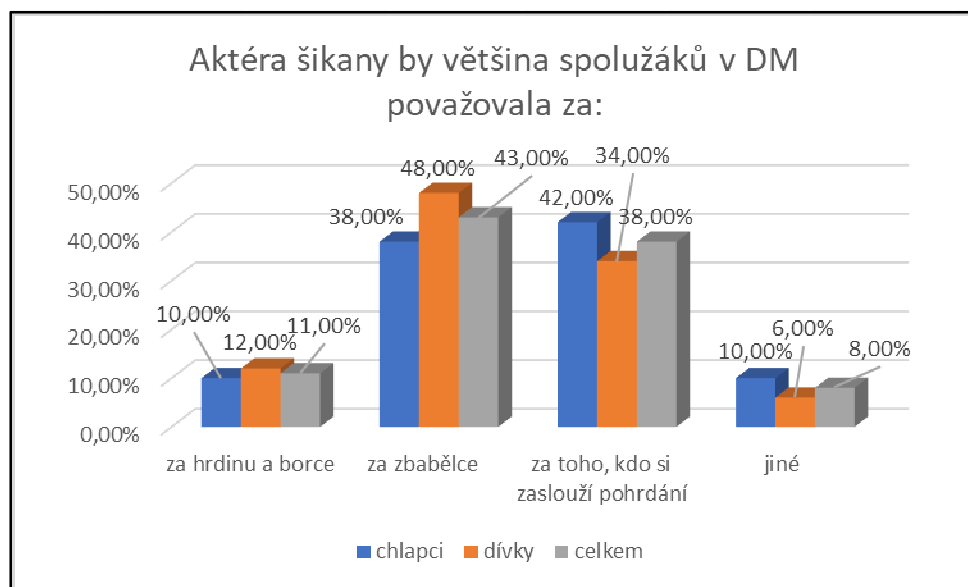
V této položce byli respondenti dotázáni na názor, jak by byl většinou kolektivu v DM vnímán aktér šikany. Získaná data prezentuje tabulka 13 a graf 12.

Tabulka 13 Názor na vnímání postavení aktéra šikany v kolektivu DM

Byl by podle tebe ten, kdo by v DM šikanoval, považován většinou ubytovaných spolužáků:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
za hrdinu a borce	5	10,00 %	6	12,00 %	11	11,00 %
za zbabělce	19	38,00 %	24	48,00 %	43	43,00 %
za toho, kdo si zaslouží pohrdání	21	42,00 %	17	34,00 %	38	38,00 %
jiné	5	10,00 %	3	6,00 %	8	8,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 12 Názor na vnímání postavení aktéra šikany v kolektivu DM

Zdroj: vlastní zpracování

Získaná data za celý soubor ukazují, že aktér šikany by byl podle názoru respondentů vnímán většinou kolektivu domova mládeže negativně. Plných 81 % účastníků výzkumného šetření uvedlo, že aktér šikany by byl považován buď za zbabělce, nebo za jedince, který si za šikanování zaslouží pohrdání. Pouze 11 % dotázaných uvedlo, že většina kolektivu by aktéra šikany vnímala pozitivně, přičemž se vykázal jen velmi malý rozdíl mezi sledovanými subsoubory chlapců a dívek.

Mezi sledovanými skupinami chlapců a dívek se vykazaly určité rozdíly. Chlapci ve vyšší míře než dívky označili možnost, že aktér šikany bude v kolektivu DM považován za jedince, který si zaslouhuje pohrdání (rozdíl 8 %). Naopak u dívek se častěji vyskytla odpověď, že šikanující bude v internátním kolektivu vnímán jako zbabělec (rozdíl 10 %).

U položky „jiné“ bylo v dotaznících dívek doplněno: „za kreténa“, „za ubožáka“ „dělá ze sebe něco, co ve skutečnosti není“. U chlapců se objevili výroky: „Podle toho, koho a jak šikanuje,“ „většina by neřešila,“ „nevím,“ „záleží na situaci.“

Položka 13: Názor na vnímání postavení oběti šikany v kolektivu domova mládeže

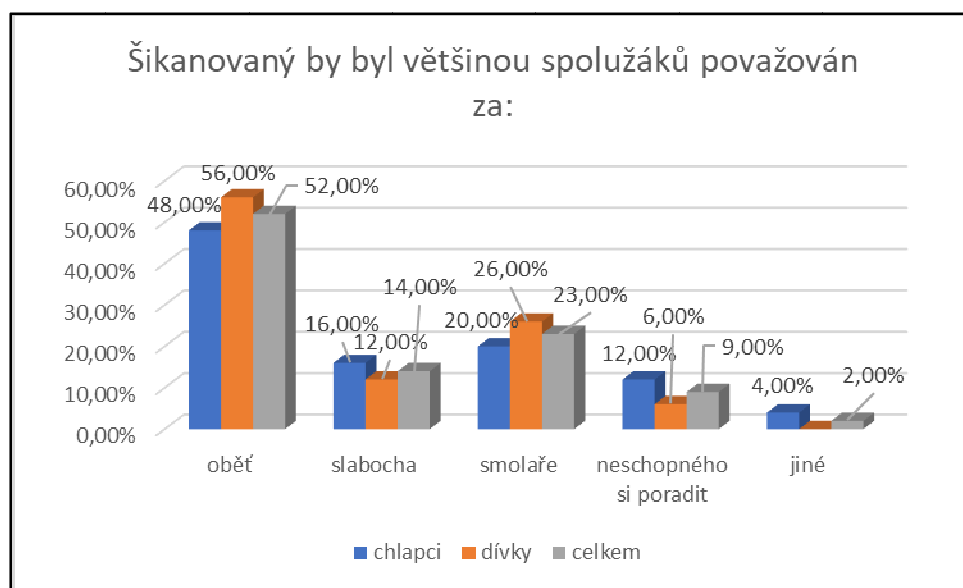
V následující položce bylo úkolem účastníků výzkumného šetření uvést názor na postoj většiny žáků ubytovaných v DM k oběti šikany. Jinými slovy, jak by podle jejich názorů většina kolektivu vnímala šikanovaného žáka. Zjištěná data jsou zapsána v tabulce 14 a graficky znázorněna v grafu 13.

Tabulka 14 Názor na vnímání postavení oběti šikany v kolektivu DM

Ten, kdo by byl v DM šikanován, by byl podle tebe většinou spolužáků považován:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
za oběť, které musí ostatní spolužáci pomoci	24	48,00 %	28	56,00 %	52	52,00 %
za slabocha, který si za svoje problémy může sám	8	16,00 %	6	12,00 %	14	14,00 %
za člověka, který má prostě smůlu, že narazil na silnějšího nebo chytřejšího	10	20,00 %	13	26,00 %	23	23,00 %
za člověka, který si neumí poradit sám	6	12,00 %	3	6,00 %	9	9,00 %
jiné	2	4,00 %	0	0,00 %	2	2,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 13 Názor na vnímání postavení oběti šikany v kolektivu DM

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky za celý soubor ukazují, že podle názoru mírně nadpoloviční většiny respondentů (52 %) by většina žáků považovala šikanovaného za oběť, která si zasluhuje pomoc ostatních. 23 % respondentů je toho názoru, že oběť šikany by většinou kolektivu byla vnímána jako smolař, který narazil na silnějšího jedince se sklonem k agresivnímu nebo jinak sociálně-patologickému chování. 14 % respondentů si myslí, že šikanovaného žáka by většina žáků domova mládeže považovala za slabocha a 9 % dotazovaných vyjádřilo názor, že šikanovaný by byl považován většinou kolektivu za jedince, který si neumí sám poradit.

Ve sledovaných sub-souborech se mezi názory chlapců a dívek vykazaly jen velmi nesignifikantní rozdíly. Větší podíl dívek ve srovnání s chlapci uvedl, že šikanovaného by většina kolektivu považovala za oběť (rozdíl 8 %) a za smolaře (rozdíl 6 %). Naopak větší podíl chlapců ve srovnání s dívkami uvedl možnost, že většina ubytovaných by oběť šikany považovala za slabocha (rozdíl 4 %) či za jedince neschopného se sám vyrovnat s nastalou situací (rozdíl 6 %).

U položky „jiné“ se v souboru chlapců objevil výrok „záleží jaké má dotyčný vztahy s ostatníma“.

Položka 14: Zkušenost s nevhodným chováním žáků v DM vůči vychovatelům

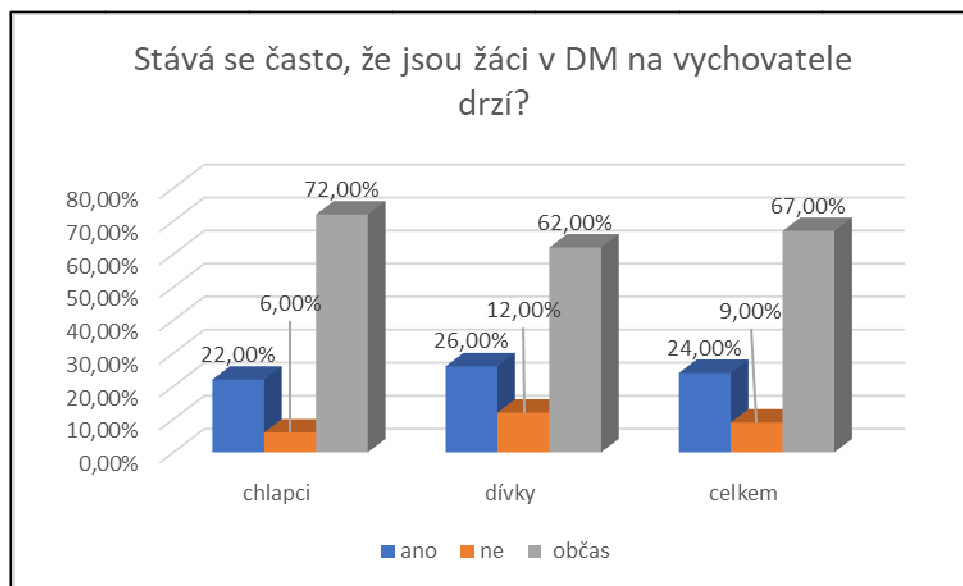
Otázka číslo 14 se zaměřila na oblast se šikanou v domově mládeže úzce související, konkrétně na nevhodné chování žáků vůči pedagogickým pracovníkům. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 15 společně s grafem 14.

Tabulka 15 Zkušenost s nevhodným chováním žáků v DM vůči vychovatelům

Stává se často, že jsou žáci v domově mládeže na vychovatele drzí?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	11	22,00 %	13	26,00 %	24	24,00 %
ne	3	6,00 %	6	12,00 %	9	9,00 %
jen občas	36	72,00 %	31	62,00 %	67	67,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 14 Zkušenost s nevhodným chováním žáků v DM vůči vychovatelům

Zdroj: vlastní zpracování

Z analýzy výsledků za celý soubor je patrné, že největší počet respondentů zvolil možnost „jen občas“ (67 %). Z výsledků, kdy dalších 24 % uvedlo možnost „ano,“ lze dedukovat, že ve sledovaných domovech mládeže se nevhodné chování vůči pedagogům objevuje. Skutečnost, že se drzé chování ve sledovaných domovech mládeže vůbec nevyskytuje, uvedlo pouze 9 % účastníků výzkumného šetření.

Ve sledovaných sub-souborech se vykazaly nepříliš významné rozdíly. Zatímco dívky ve srovnání s chlapci volily možnost „ano“ (rozdíl 4 %) a rovněž možnost „ne“ (rozdíl 6 %)

chlapci častěji, než dívky uváděli občasně nevhodné chování vůči vychovatelům (rozdíl 10 %).

Položka 15: Názor na vnímání postavení drzého žáka v kolektivu domova mládeže

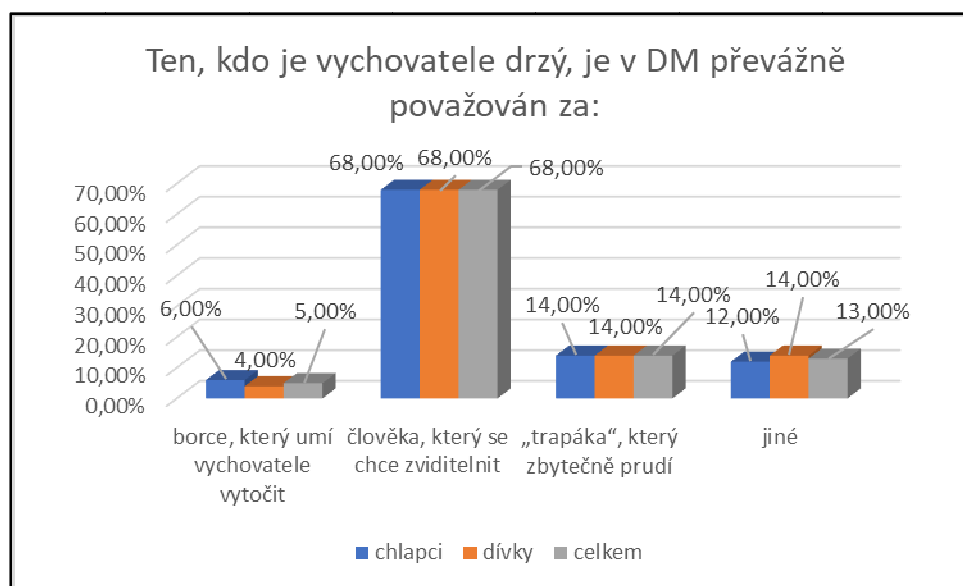
V otázce č. 15 měli respondenti sdělit názor, jaký „sociální status“ požívá žák, který je (bývá) na pedagogické pracovníky drzý. Zjištěné údaje jsou zobrazeny v tabulce 16 společně s grafem 15.

Tabulka 16 Názor na vnímání postavení drzého žáka v kolektivu domova mládeže

Žák/žákyně, který je na vychovatele/ku drzý/á, je v domově mládeže považován převážně za:	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
borce, který umí vychovatele vytočit	3	6,00 %	2	4,00 %	5	5,00 %
za člověka, který se chce zviditelnit	34	68,00 %	34	68,00 %	68	68,00 %
za „trapáka“, který zbytečně prudí	7	14,00 %	7	14,00 %	14	14,00 %
jiné	6	12,00 %	7	14,00 %	13	13,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 15 Názor na vnímání postavení drzého žáka v kolektivu domova mládeže

Zdroj: vlastní zpracování

Data za celý soubor ukazují, že největší procentuální zastoupení získala odpověď „za člověka, který se chce zviditelnit“ (68 %). Toto zjištění lze, podle mého názoru, interpretovat v tom smyslu, že drzé chování vůči autoritě pedagogického pracovníka hraje podle respondentů jakousi zprostředkovatelskou roli ke zvýšení prestiže daného jedince v kolektivu domova mládeže. 14 % respondentů označilo možnost, v níž je drzý žák vnímán kolektivem negativně. Pouze 5 % dotázaných uvedlo, že drzý žák bude většinou žáků hodnocen jako „hrdina“, tedy že drzé chování má v kolektivu domova mládeže pozitivní ohlas.

Podobně jako v předchozí položce, ani zde se neobjevil markantnější rozdíl mezi sledovanými skupinami chlapců a dívek.

U položky „jiné“ doplnily některé dívky výroky: „Nikdo to neřeší“; „Za člověka, co si chce a umí vyřešit problémy;“ „Za člověka, který si nenechá mluvit do života“ a „Nevím.“ U chlapců se objevily doplňující odpovědi: „Za člověka, kterému se něco nelíbí,“ „Za toho, kdo si stojí za svým názorem“ a „Nevím.“ Z uvedeného vyplývá, že některé dívky a někteří chlapci považují drzost za jakousi strategii chování zaměřenou na prosazení vlastní osobnosti.

Položka 16: Zkušenost s reakcí vychovatelů na nevhodné chování žáků

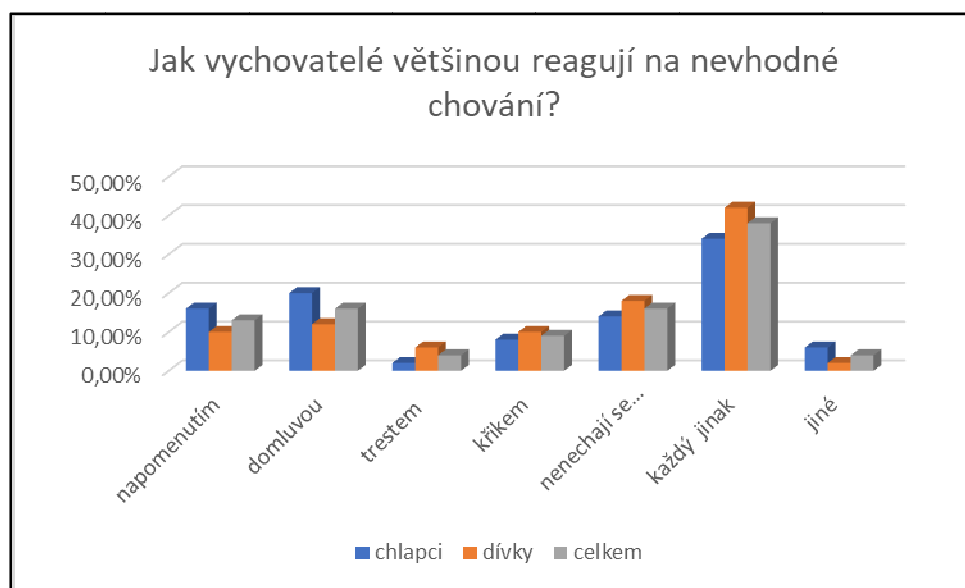
Záměrem formulace položky 16 bylo zjistit, jakou mají respondenti zkušenost s pedagogickými intervencemi vychovatelů zaměřenými na nevhodné chování žáků. Získaná data prezentuje tabulka 17 společně s grafem 16.

Tabulka 17 Zkušenost s reakcí vychovatelů na nevhodné chování žáků

Jak vychovatelé většinou reagují na nevhodné chování?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
napomenutím	8	16,00 %	5	10,00 %	13	13,00 %
domluvou	10	20,00 %	6	12,00 %	16	16,00 %
trestem (zákazem vycházek, PC, úklidem navíc apod.)	1	2,00 %	3	6,00 %	4	4,00 %
křikem	4	8,00 %	5	10,00 %	9	9,00 %
nenechají se „vytočit“	7	14,00 %	9	18,00 %	16	16,00 %
každý reaguje úplně jinak	17	34,00 %	21	42,00 %	38	38,00 %
jiné	3	6,00 %	1	2,00 %	4	4,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 16 Zkušenost s reakcí vychovatelů na nevhodné chování žáků

Zdroj: vlastní zpracování

Z výsledků za celý soubor je patrné, že podle nejčastějšího názoru respondentů (38 %) nepanuje ve sledovaných domovech mládeže jednotný přístup vychovatelů, jinými slovy, že na nevhodné chování reagují jednotliví vychovatelé odlišně. Z nabízených reakcí označilo 16 % respondentů „nenechají se „vytočit“ (tedy asertivní postup vychovatele), stejně tak 16 % uvedlo jako nejčastější reakci domluvu. 9 % respondentů zvolilo možnost „křikem“, pouze 4 % uvádí, že nejčastěji reagují vychovatelé na nevhodné chování určitým restriktivním způsobem.

V této položce se vykazaly určité rozdíly mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek. Chlapci ve větší míře označili méně restriktivní postupy „napomenutí“ (rozdíl 6 %) a „domluvu“ (rozdíl 8 %). Zatímco dívky, ve srovnání s chlapci, ve větší míře preferovaly možnosti: „každý reaguje úplně jinak“ (rozdíl 8 %), reagování „křikem“ (rozdíl 2 %) a užití trestů (rozdíl 4 %).

V doplnění možnosti „jiné“ se v souboru chlapců vyskytly odpovědi: „některý křikem a některý domluvou“, „nereagují“, v souboru dívek odpověď: „Nevím“.

Položka 17: Zkušenost s takovým chováním vychovatele/ky, které nepřímě přispělo k šikaně

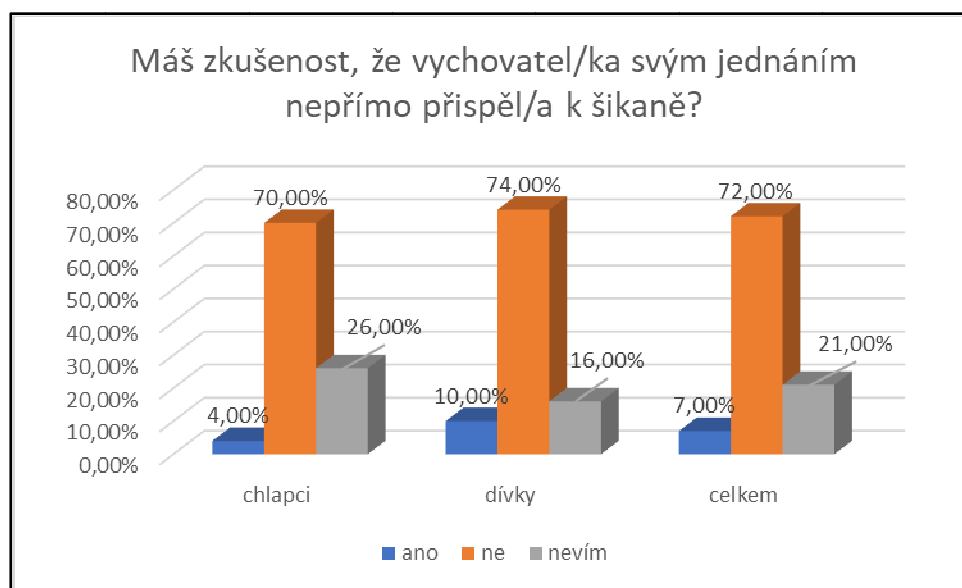
Zda mají respondenti zkušenost s takovým chováním pedagogického pracovníka, které by mohlo nepřímo přispět k šikanování, jsem chtěl zjistit v položce 17. Výsledky jsou uvedeny v tabulce 18 společně s grafem 17.

Tabulka 18 Zkušenost s takovým chováním vychovatele/ky, které nepřímo přispělo k šikaně

Setkal ses s tím, že vychovatel/ka svým chováním (např. zesměšňováním žáka) nepřímo přispěl/a k šikaně?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	2	4,00 %	5	10,00 %	7	7,00 %
ne	35	70,00 %	37	74,00 %	72	72,00 %
nevím	13	26,00 %	8	16,00 %	21	21,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 17 Zkušenost s takovým chováním vychovatele/ky, které nepřímo přispělo k šikaně

Zdroj: vlastní zpracování

Položka 18: Osobní zkušenost s kyberšikanou

Záměrem formulace otázky č. 18 bylo zjistit, zda se respondenti nějakým způsobem setkali s kyberšikanou. Získaná data prezentuje tabulka 19 společně s grafem 18.

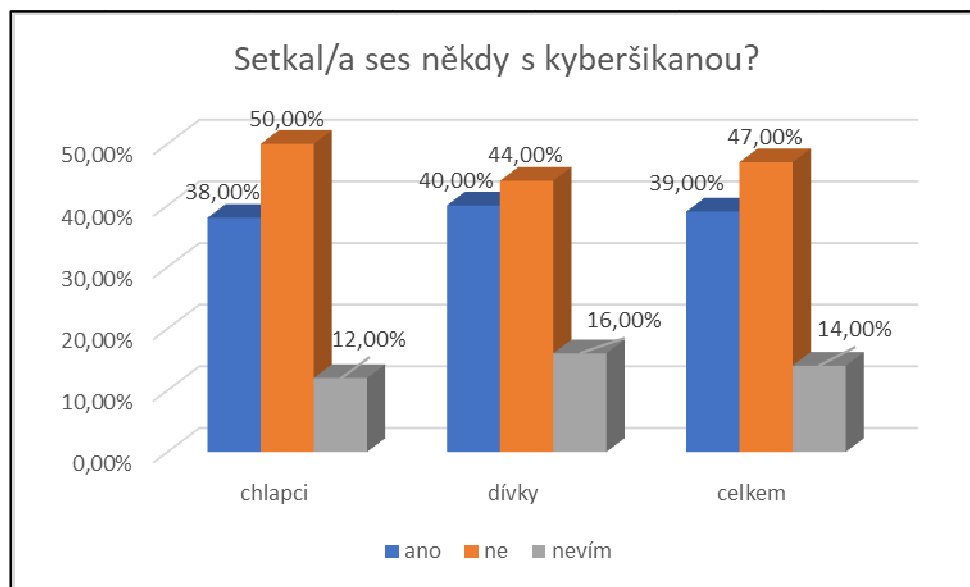
Tabulka 19 Osobní zkušenost s kyberšikanou

Setkal/a ses někdy s kyberšikanou? (šikana na internetu, sociálních sítích apod.)?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost

ano	19	38,00 %	20	40,00 %	39	39,00 %
ne	25	50,00 %	22	44,00 %	47	47,00 %
nevím	6	12,00 %	8	16,00 %	14	14,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 18 Osobní zkušenost s kyberšikanou

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky za celý soubor ukazují, že s projevy kyberšikany má nějakou zkušenost 39 % respondentů. Necelá polovina (47 %) se, podle jejich názoru, s kyberšikanou dosud nesečkala. 14 % si není jisto či neví, zda měli s tímto moderním fenoménem co do činění.

Rozdíly v uvedených odpovědích mezi pohlavími jsou minimální. S kyberšikanou má zkušenost více dívek (rozdíl 2 %). Dívky rovněž častěji označily odpověď: „Nevím.“ (rozdíl 4 %). Naopak větší podíl chlapců označil, ve srovnání s dívkami, možnost, že se s kyberšikanou dosud nesečkali (rozdíl 6 %).

Položka 19: Hodnocení jednotlivých forem kyberšikany

Úkolem respondentů v otázce 19 bylo označit tu z nabízených forem kyberšikany (případně doplnit jinou formu), která je podle jejich názorů nejvíce nebezpečná. Získaná data uvádí tabulka 20 společně s grafem 19.

Výsledky za celý soubor ukazují, že respondenti rekrutující se z domova mládeže považují v nejvyšší míře za nejvíce nebezpečné formy kyberšikany obtěžování (vydírání, zastrašování apod.) prostřednictvím sociálních sítí (39 %), případně zesměšňování nebo ponižování (mailem či prostřednictvím internetu). Za méně nebezpečné se podle nich jeví zneužití identity v prostředí sociálních sítí či elektronickou cestou. Za nejméně nebezpečné

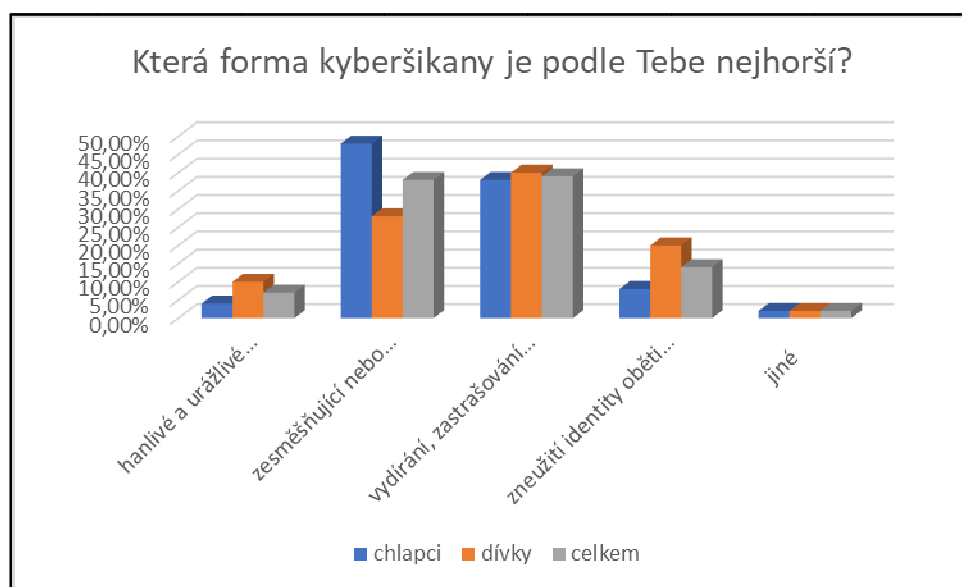
považují urážení či jiné nevhodné chování prostřednictvím textových nebo multimediálních zpráv mobilními telefony.

Tabulka 20 Hodnocení jednotlivých forem kyberšikany

Která forma kyberšikany je podle Tebe nejhorší?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
hanlivé a urážlivé zprávy o někom prostřednictvím SMS (MMS)	2	4,00 %	5	10,00 %	7	7,00 %
zesměšňující nebo ponižující obrázky (video) posílané e-mailem (vyvěšené na webové stránce)	24	48,00 %	14	28,00 %	38	38,00 %
vydírání, zastrašování nebo obtěžování prostřednictvím sociálních sítí	19	38,00 %	20	40,00 %	39	39,00 %
zneužití identity oběti rozepisáním obtěžujících a urážlivých zpráv pod její identitou	4	8,00 %	10	20,00 %	14	14,00 %
jiné	1	2,00 %	1	2,00 %	2	2,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 19 Hodnocení jednotlivých forem kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

V této položce se vykazaly mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek zásadnější rozdíly. Dívky, ve srovnání s chlapci, považují ve vyšší míře za více nebezpečné formy

kyberšikany zneužití identity v prostředí elektronických sítí (rozdíl 12 %), hanlivé zprávy rozesílané prostřednictvím „chytrých“ telefonů (rozdíl 6 %) a obtěžování prostřednictvím sociálních sítí (rozdíl 2 %). Naopak hoši ve vyšší míře ve srovnání s dívkami považují za nejvíce nebezpečné rozesílání zesměšňujících či hanlivých obrázků (videí) mailem nebo prostřednictvím webového prostředí (rozdíl 20 %).

U položky „jiné“ doplnila jedna dívka výrok „všechny jsou nepříjemné“, jeden chlapec pak uvedl „více možností b, c, d“.

Položka 20: Osobní zkušenost v roli aktéra kyberšikany

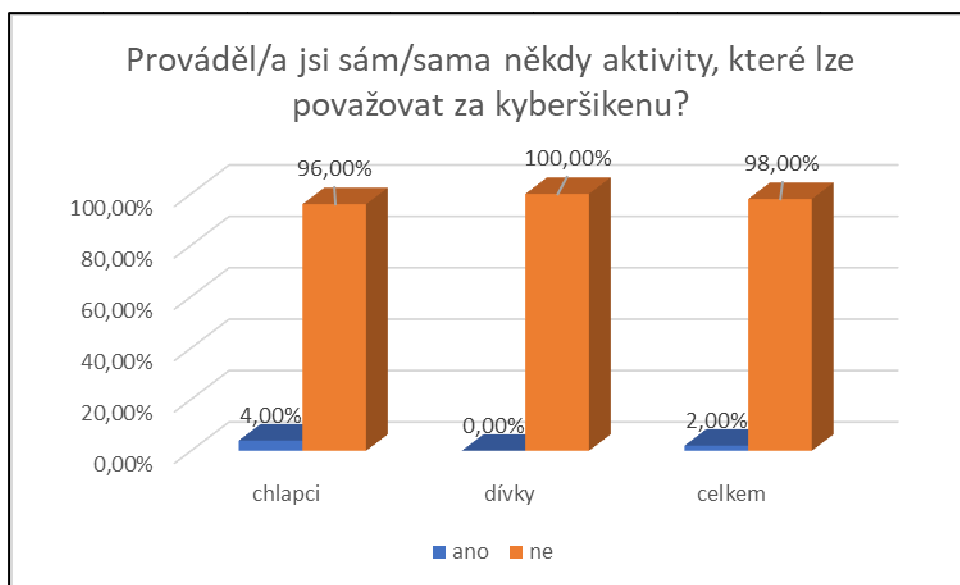
Účelem citlivé otázky 20 bylo (podobně jako v položce 3) zjistit, zda respondenti budou schopni sebereflexe a anonymně se přiznat k tomu, že prováděli některé aktivity spojované s kyberšikanou. Získaná data jsou uvedena v tabulce 21 a grafu 20.

Tabulka 21 Osobní zkušenost v roli aktéra kyberšikany

Prováděl/a jsi sám/sama někdy aktivity, které lze označit jako kyberšikana?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	2	4,00 %	0	0,00 %	2	2,00 %
ne	48	96,00 %	50	100,00 %	98	98,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 20 Osobní zkušenost v roli aktéra kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

K tomu, že prováděli kyberšikanu, se „přiznali“ pouze dva chlapci. Zbylí respondenti označili možnost „ne“.

Položka 21: Osobní zkušenost s rolí oběti kyberšikany

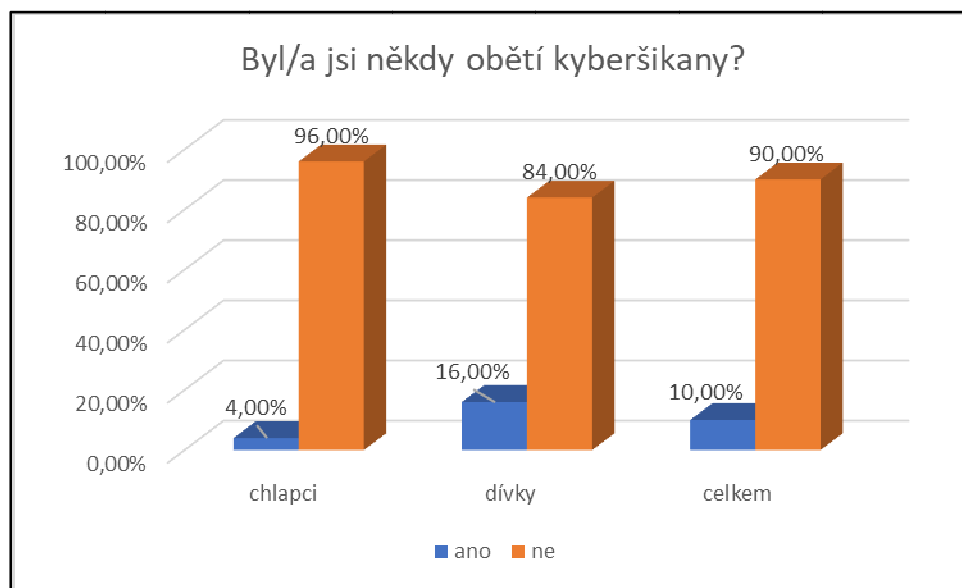
V další otázce měli respondenti sdělit, zda mají osobní zkušenost s tím, že byli vystaveni takovému chování či jednání ze strany druhých jedinců, které lze považovat za kyberšikanu. Zjištěná data prezentuje tabulka 22 společně s grafem 21.

Tabulka 22 Osobní zkušenost s rolí oběti kyberšikany

Byl/a jsi někdy obětí kyberšikany? Pokud ano, v jaké formě?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano	2	4,00 %	8	16,00 %	10	10,00 %
ne	48	96,00 %	42	84,00 %	90	90,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 21 Osobní zkušenost s rolí oběti kyberšikany

Zdroj: vlastní zpracování

Osobní zkušenost s rolí oběti kyberšikany uvedli 2 chlapci a 8 dívek. Vykázal se tedy rozdíl mezi sledovanými sub-soubory (rozdíl 12 %). Data za celý soubor naznačují, že kyberšikana není mezi žáky v domově mládeže příliš rozšířeným fenoménem. Z hlediska rozdílu mezi pohlavími mohou být zjištěné údaje interpretovány tak, že mezi dívkami je kyberšikana rozšířenější, neboť je ve srovnání s „klasickou šikanou“ anonymnější, nevyužívá brachiální násilí, typické spíše pro maskulinní jednání. Dívky také mohou být citlivější, a to, co chlapci třeba považují za zábavu, označují dívky za kyberšikanu.

V doplňující otázce, která se dotazovala na formu kyberšikany, které byly vystaveny, dívky uvedly: „vydírání“, „výhružné zprávy“, „zesměšňující fotografie na sociálních sítích“, (2x), „urážení a pomlouvání na sociálních sítích“.

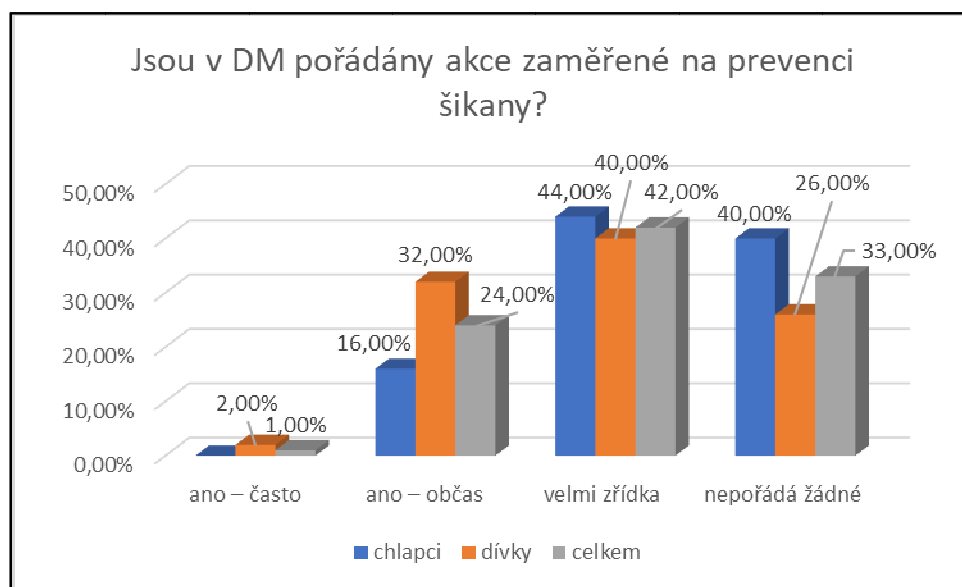
Položka 22: Zkušenost s pořádáním akcí na prevenci šikany

Tabulka 23 Zkušenost s pořádáním akcí na prevenci šikany

Jsou ve vašem domově mládeže pořádány akce zaměřené na prevenci šikany?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano – často	0	0,00 %	1	2,00 %	1	1,00 %
ano – občas	8	16,00 %	16	32,00 %	24	24,00 %
velmi zřídka	22	44,00 %	20	40,00 %	42	42,00 %
nepořádá žádné	20	40,00 %	13	26,00 %	33	33,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování; žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 22 Zkušenost s pořádáním akcí na prevenci šikany

Zdroj: vlastní zpracování

Formulace otázky č. 22 cílila na zjištění, zda podle zkušenosti respondentů pořádá domov mládeže aktivity zaměřené na prevenci šikany (kyberšikany). Výsledky uvádí tabulka 23 společně s grafem 22.

Data za celý soubor ukazují, že největší podíl respondentů uvedl odpověď „velmi zřídka“ (42 %), další třetina účastníků výzkumného šetření zvolila možnost „nepořádá žádné.“ 24 % respondentů uvedlo, že DM pořádá tyto akce občas a pouze 1 % že často.

Ukázal se rozdíl mezi pohlavími. Větší počet dívek, ve srovnání s chlapci, uvedl, že DM akce proti šikaně provádí „občas“ (rozdíl 16 %). Naopak větší podíl chlapců uvedl, ve srovnání s dívkami, že DM pořádá preventivní akce zřídka (rozdíl 4 %), nebo nepořádá žádné (rozdíl 14 %).

Položka 22a): Formy akcí zaměřených proti šikaně

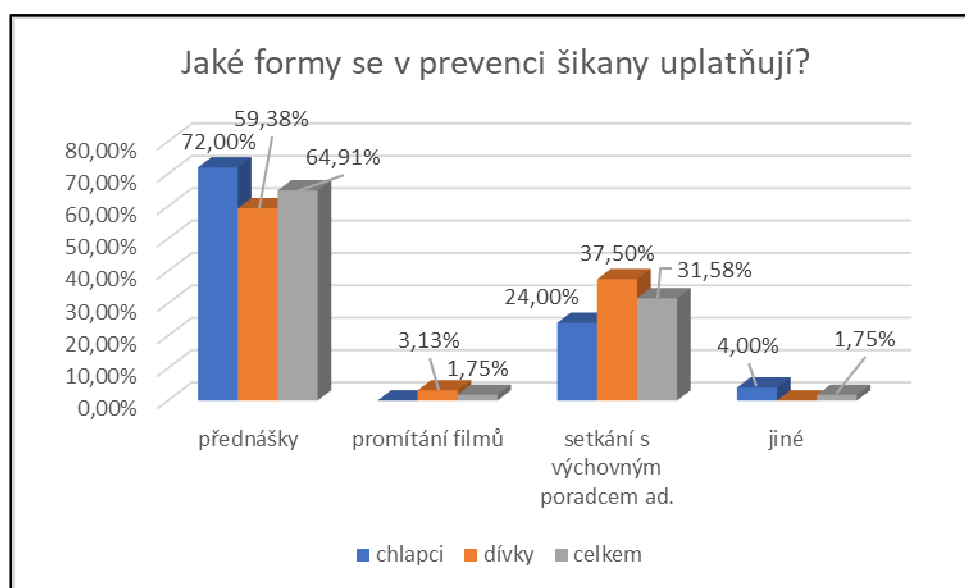
V doplňující otázce byli žáci dotázáni, zda DM využívá v prevenci šikany určité vybrané formy prevence. Z údajů v tabulce 24 je zřejmé, že v této položce uvedlo odpověď 25 chlapců a 32 dívek, tedy celkem 57 % všech respondentů.

Tabulka 24 Formy akcí zaměřených proti šikaně

Pokud ano, jaké formy se v prevenci šikany v DM uplatňují?	Chlapci N = 25		Dívky N = 32		CELKEM N = 57	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
přednášky	18	72,00 %	19	59,38 %	37	64,91 %
promítání filmů	0	0,00 %	1	3,13 %	1	1,75 %
setkání s výchovným poradcem, školním psychologem ad.	6	24,00 %	12	37,50 %	18	31,58 %
jiné	1	4,00 %	0	0,00 %	1	1,75 %
CELKEM	25	100,00 %	32	100,00 %	57	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování; žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 23 Formy akcí zaměřených proti šikaně

Zdroj: vlastní zpracování

Z hlediska celého souboru uvedli respondenti z nabízených forem prevence v největší míře přednášky (65 %) a setkání s výchovným poradcem, školním psychologem či jiným kompetentním pracovníkem (32 %). Položka „jiné“ zůstala bez doplnění.

Z údajů je patrný relevantní rozdíl mezi odpověďmi chlapců a dívek. Zatímco chlapci ve vyšší míře, ve srovnání s dívkami, označili přednášky jakožto jeden z nástrojů prevence šikany v DM (rozdíl 12 %), dívky, ve srovnání s chlapci, častěji volily variantu setkání s výchovným poradcem ad. (rozdíl 13,5 %).

Položka 23: Aktivita vychovatelů v oblasti vzdělávání o šikaně

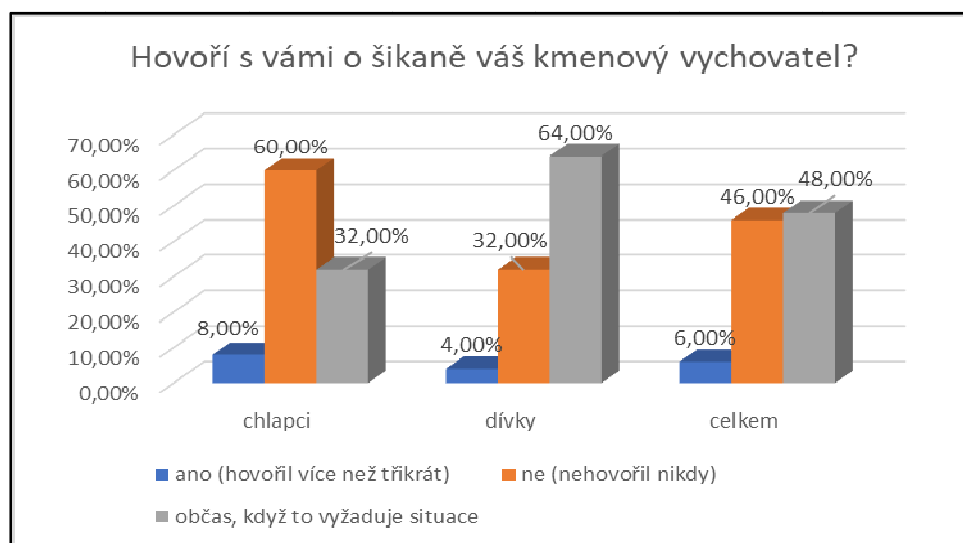
V této otázce byli respondenti požádáni, aby uvedli svou zkušenost s aktivitou vychovatelů zaměřenou na oblast šikany (kyberšikany). Získané výsledky prezentuje tabulka 25 společně s grafem 24.

Tabulka 25 Aktivita vychovatelů v oblasti vzdělávání o šikaně

Hovoří s vámi o šikaně (kyberšikaně) váš kmenový vychovatel/ka v rámci setkání výchovné skupiny nebo individuálně na pokojích?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano (hovořil více než třikrát)	4	8,00 %	2	4,00 %	6	6,00 %
ne (nehovořil nikdy)	30	60,00 %	16	32,00 %	46	46,00 %
občas, když to vyžaduje situace	16	32,00 %	32	64,00 %	48	48,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování; žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 24 Aktivita vychovatelů v oblasti vzdělávání o šikaně

Zdroj: vlastní zpracování

Data za celý soubor ukazují, že téměř polovina respondentů má zkušenost, že vychovatelé s nimi hovoří o šikaně příležitostně, když to vyžaduje situace (48 %). Druhá (necelá polovina) uvedla, že s nimi vychovatelé o šikaně nehovoří. Pouze 6 % účastníků výzkumného šetření uvedlo zkušenost se třemi a více rozhovory s vychovatelem během jejich pobytu v domově mládeže.

I v této položce se ukázal značný rozdíl mezi pohlavími. Větší počet chlapců, ve srovnání s dívkami, uvedl, že s nimi vychovatelé o problematice šikany nehovoří (rozdíl 28 %). Zatímco dívky, ve srovnání s chlapci, ve vyšší míře uvedly, že s nimi vychovatelé o šikaně hovoří v závislosti na situaci (rozdíl 32 %).

Položka 24: Pořádání akcí na stmelení kolektivu

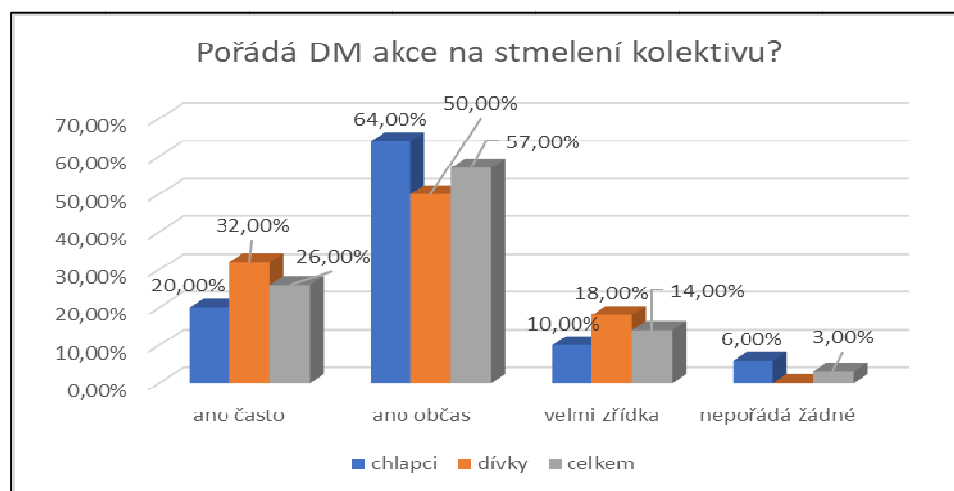
V případě formulace předposlední položky se jedná v podstatě o rozšíření otázky 22a), neboť akce zaměřené na teambuilding lze považovat za jednu z forem prevence šikany. Rozložení odpovědí je uvedeno v tabulce 26 a grafu 25.

Tabulka 26 Pořádání akcí na stmelení kolektivu

Pořádá DM akce na „stmelení“ kolektivu (sportovní akce, výlety, různé outdoorové aktivity, hry ad.)?	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
ano často	10	20,00 %	16	32,00 %	26	26,00 %
ano občas	32	64,00 %	25	50,00 %	57	57,00 %
velmi zřídka	5	10,00 %	9	18,00 %	14	14,00 %
nepořádá žádné	3	6,00 %	0	0,00 %	3	3,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 25 Pořádání akcí na stmelení kolektivu

Zdroj: vlastní zpracování

Data za celý soubor ukazují, že nadpoloviční většina respondentů (57 %) uvedla, že domov mládeže akce na stmelování kolektivu pořádá občas, dalších 26 % že tyto aktivity pořádá často. 14 % respondentů sdělilo, že teambuildingové akce zažilo v DM jen zřídka. Pouze 3 % sdělila, že daný domov mládeže takovéto aktivity neorganizuje pro své žáky vůbec.

Relevantní rozdíly mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek se vykazaly zejména u prvních dvou možností. Zatímco chlapci ve srovnání s dívkami častěji uvedli možnost „občas“ (rozdíl 14 %), dívky ve vyšší míře označily variantu „často“ (rozdíl 12 %). Skutečnost, že DM žádné takové akce nepořádá vůbec, uvedli pouze chlapci.

Položka 25: Názor na prevenci šikany v domově mládeže

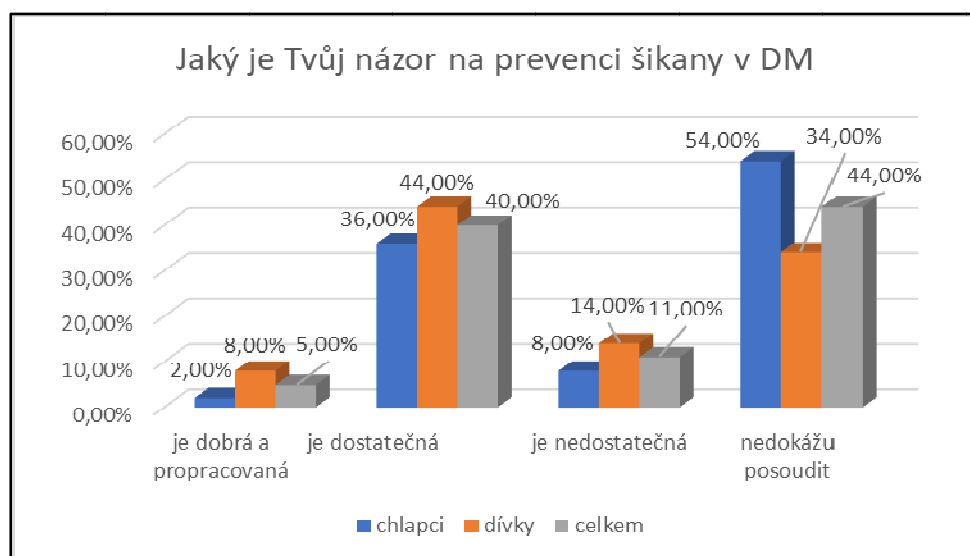
V poslední položce byli respondenti požádáni, aby sdělili názor na kvalitu prevence šikany ve svém domově mládeže. Výsledky ukazuje tabulka 27 společně s grafem 26.

Tabulka 27 Názor na prevenci šikany v domově mládeže

Jaký je Tvůj názor na prevenci šikany v domově mládeže	Chlapci N = 50		Dívky N = 50		CELKEM N = 100	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
je dobrá a propracovaná	1	2,00 %	4	8,00 %	5	5,00 %
je dostatečná	18	36,00 %	22	44,00 %	40	40,00 %
je nedostatečná	4	8,00 %	7	14,00 %	11	11,00 %
nedokážu posoudit	27	54,00 %	17	34,00 %	44	44,00 %
CELKEM	50	100,00 %	50	100,00 %	100	100,00 %

Zdroj: vlastní zpracování; žlutě označené pole = relevantní rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek

Graf 26 Názor na prevenci šikany v domově mládeže

Zdroj: vlastní zpracování

Údaje za celý soubor ukazují, že největší počet respondentů nedokáže kvalitu prevence šikany v rámci domova mládeže posoudit (44 %). 40 % účastníků si myslí, že preventivní program je dostatečný. Pro 11 % se jeví prevence šikany v jeho DM nedostatečná, pouze 5 % respondentů označilo preventivní program svého DM za dobrý a propracovaný.

Poslední uvedenou možnost, tedy že prevence v DM je propracovaná, uvedlo více dívek než chlapců (rozdíl 6 %). Stejně tak dívky, ve vyšší míře ve srovnání s chlapci, označily možnosti, že program je „dostatečný“ (rozdíl 8 %), a naopak nedostatečný (rozdíl 6 %). Největší rozdíl se objevil v možnosti: „Nedokážu posoudit,“ kterou ve vyšší míře volili chlapci (+ 20 %).

3.4 Souhrn a vyhodnocení výzkumných otázek

Souhrn empirické části je zakotven do zodpovězení stanovených výzkumných otázek. K jednotlivým výzkumným otázkám je pak uvedena diskuse vztažená ke zjištěným výsledkům za celý soubor.

VO₁ Existuje rozdíl mezi chlapci a dívkami v osobní zkušenosti se šikanou?

Vyhodnocení první výzkumné otázky je syceno vyhodnocením položek 1, 3, 7, 8, 18, 20 a 21.

Vlastní zkušenost se šikanou v roli oběti uvedli pouze dva chlapci a žádná dívka. Ani jeden z respondentů podle svého vyjádření nikdy v domově mládeže neprováděl aktivity spojené s aktivním šikanováním druhého jedince. Zde je samozřejmě nutné vzít v potaz míru sebereflexe respondentů a ochotu – byť v anonymním šetření – přiznat se k velmi nevhodnému chování. Rozdíl mezi sledovanými sub-soubory se ve větší míře neprokázal ani v osobní zkušenosti se šikanou v kolektivu dívek. Z odpovědí na položku sedm však vyplývá, že téměř třetina respondentů se se šikanou setkala, avšak ne vůči své vlastní osobě. Významnější rozdíl mezi odpověďmi chlapců a dívek (> 10 %) se ukázal v položce osmé (Ta se však ptala spíše na názor, u jakého pohlaví se šikana vyskytuje častěji.). Nicméně názor se tvoří i na základě osobní zkušenosti. Chlapci uvedli, že šikana se vyskytuje více v chlapeckém kolektivu, dívky vice versa. Průzkum provedený Blahutkovou s Charváttem přinesl zjištění, že

agresor, který oběti ubližoval, byl v 35 % chlapec, 22 % skupina chlapců, 10 % skupina chlapců i dívek.⁷⁷

Minimální rozdíly mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek se ukázaly i v odpovědích na položku pátrající po tom, zda se respondenti setkali s kyberšikanou. Rovněž v položce, která se dotazovala na aktivní účast na kyberšikaně, se mezi pohlavími nevykázal významnější rozdíl. Aktivní podíl na kyberšikanování přiznali pouze dva chlapci. Platí zde tedy to, co bylo s ohledem na míru sebereflexe uvedeno výše v souvislosti s „klasickou“ šikanou. Arbitrárně stanovený signifikantní rozdíl (> 10 %) se vykázal v položce zjišťující, zda se respondenti stali obětí kyberšikany. Pozitivní odpověď uvedly ve vyšší míře dívky.

Na základě výše uvedených zjištění v odpovědi na první výzkumnou otázku konstatuji, že výsledky empirického šetření naznačují, že se **nevykázal** významnější rozdíl v osobní zkušenosti se šikanou a kyberšikanou mezi sub-souborem chlapců a sub-souborem dívek.

Z výsledků za celý soubor lze odvodit, že ve sledovaných domovech mládeže není šikana ani kyberšikana rozšířeným fenoménem. Toto zjištění potvrzují i výsledky rozsáhlého dotazníkového šetření zaměřeného primárně na vztahy mezi žáky a vztahy mezi žáky a pedagogy, kterého se na počátku roku 2018 zúčastnilo bezmála čtyřicet tisíc žáků a téměř čtyři tisíce pedagogů ze stovky pražských škol. Uvedený výzkum šikanu na sledovaných základních a středních školách neodhalil.⁷⁸ Opačného názoru je známý odborník na šikanu psychoterapeut Michal Kolář. Podle jeho zkušeností šikana na českých školách nabyla epidemických rozměrů, zažívá ji podle jeho odhadů až 20 % žáků. M. Kolář uvádí, že nejčastějšími oběťmi šikany jsou chlapci ve věku 12 let, tedy mladší, než ti, kteří se účastnili mého výzkumného šetření. K nejčastějším formám šikany patří podle zkušenosti M. Koláře urážky a pronásledování, které se stupňují k poškozování osobních věcí, krádežím až k napadání, bití a zamykání týraného například na záchod.⁷⁹ Tak závažné formy šikany respondenti v mém výzkumném šetření neuváděli. Z nedávné minulosti je znám případ velmi závažné formy šikany v domově mládeže v Brně, kdy třináctiletý aktér šikany vytáhl na stejně starou oběť nenabitou plynovou pistoli, zamířil a stiskl spoušť. Tento incident byl

⁷⁷ BLAHUTKOVÁ, M., CHARVÁT, M. (2008). *Šikana ve škole*. [online] School and Health 21, 3/2008, Sociální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

⁷⁸ HANKO, O. (2018). *Pražští studenti mají mezi sebou dobré vztahy, průzkum šikanu neodhalil*. [online] iDnes.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: https://praha.idnes.cz/skoly-pruzkum-o-sikane-studentu-pedagogu-fgj-praha-zpravy.aspx?c=A180112_375892_praha-zpravy_rsr

⁷⁹ SEĎOVÁ, S. (2016). *Šikana nabyla rozměrů epidemie. Podle experta ji zažívá až 20 procent žáků*. [online] Novinky. cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/396785-sikana-nabyla-rozmeru-epidemie-podle-experta-ji-zaziva-az-20-procent-zaku.html>

vyvrcholením déletrvajících šikanování, kdy aktéři šikany lepili šikanovanému chlapci žvýkačky na nohy, polévali vodou a nadávali mu do pohanů.⁸⁰

Výzkum zaměřený speciálně na kyberšikanu provedený v roce 2010 Nadací O2 a občanským sdružením Aisis ukázal, že 10 % dětí se v posledních šesti měsících stalo obětí kyberšikany. Analýza dat byla uskutečněna na vzorku 1 004 respondentů vybraných na základě kvótního výběru. Tento vzorek reprezentuje 777 428 českých dětí.⁸¹ Recentní průzkum provedený v zahraničí (zadavatelem byla dětská organizace YoungMinds) ukázal, že sociální sítě nedokázaly ochránit mladistvé uživatele před kyberšikanou a obtěžováním, neboť až polovina všech mladistvých na sociálních sítích byla vystavena takovému sdělení, které označili za šokující.⁸² Jak vyplynulo z mého výzkumného šetření, největší počet respondentů (39 %) považoval právě kyberšikanu prostřednictvím sociálních sítí za nejhorší formu kyberšikany.

VO₂ Liší se představy chlapců a dívek ve vymezení šikany a kyberšikany?

Vyhodnocení druhé výzkumné otázky je syceno vyhodnocením položek 2, 6 a 19. Výsledky ukázaly relevantní rozdíl (> 10 %) ve vnímání obsahu šikany mezi respondenty mužského a ženského pohlaví. Dívky si se šikanováním více než chlapci představují projevy psychického násilí (pomlouvání, vysmívání, provokování, psychické týrání). Naopak chlapci si, ve srovnání s dívkami, ve větší míře šikanování spojují s projevy fyzického násilí. V uváděných důvodech šikany se názory chlapců a dívek lišily méně. Obě skupiny považují za nejčastější důvod šikany „kompenzaci vlastních mindráků“, tento názor sdílí ve větší míře dívky. Relevantní rozdíl (> 10 %) mezi odpověďmi dívek a chlapců se objevil u důvodu „touha pobavit se;“ tento důvod, stejně jako „pobavení se na úkor oběti šikanovaného“ uváděli ve vyšší míře hoši. Naopak dívky, ve srovnání s chlapci, ve vyšší míře uvedly důvody „získat nadvládu“. Rovněž v hodnocení nebezpečnosti jednotlivých forem kyberšikany se vykazaly relevantní rozdíly (> 10 %) mezi „preferencemi“ hochů a dívek. Dívky ve srovnání s chlapci považují ve vyšší míře za více nebezpečné formy kyberšikany zneužití identity v prostředí elektronických sítí, hanlivé zprávy rozesílané prostřednictvím „chytrých“ telefonů a

⁸⁰ Kolektiv autorů (2017). *Trináctiletý školák s pistolí přinutil v Brně vrstevníky, aby se poprali*. [online] Novinky.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/429218-trinactilety-skolak-s-pistolii-prinutil-v-brne-vrstevniky-aby-se-poprali.html>

⁸¹ VORDOVÁ, R. a kolektiv (2011). *Kyberšikana na českých školách – výzkum*. [online] Minimalizace šikany.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozeptet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

⁸² Kolektiv autorů (2018). *Kyberšikana na sociálních sítích. Dospívající požadují řešení*. [online] Týden.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/kybersikana-na-socialnich-sitich-dospivajici-pozaduji-reseni_469261.html

obtěžování prostřednictvím sociálních sítí. Naopak hoši ve vyšší míře ve srovnání s dívkami považují za nejvíce nebezpečné rozesílání zesměšňujících či hanlivých obrázků (videí) mailem nebo prostřednictvím webového prostředí.

Na základě výše uvedených zjištění v odpovědi na druhou výzkumnou otázku konstatují, že výsledky empirického šetření naznačují, že se **vykázal** významnější rozdíl ve vymezení šikany mezi sub-souborem chlapců a sub-souborem dívek.

Data za celý soubor ukázala, že pod pojmem šikana si největší počet respondentů představuje pomlouvání, vysmívání, provokování či „psychické týrání“. Jako nejvíce nebezpečné formy kyberšikany označili respondenti zesměšňující nebo ponižující obrázky (videa) posílané e-mailem či vyvěšené na webové stránce a dále vydírání, zastrašování nebo obtěžování prostřednictvím sociálních sítí. Podle údajů Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (výzkum prováděný na souboru 21 000 respondentů) mělo v roce 2013 zkušenost s kyberšikanou 51 % českých žáků. Mezi nejčastější druhy kyberšikany, se kterými se žáci setkali, patří verbální útoky (33 %), obtěžování za pomoci prozvánění (24 %) a vyhrožování či zastrašování (17 %).⁸³ Ve vztahu k výsledkům této bakalářské práce je nutné upozornit, že od roku 2013 došlo k velkému rozmachu sociálních sítí a riziko kyberšikany v tomto prostředí stoupá.

Z výše uvedeného průzkumu Kyberšikana v českých školách vyplynulo, že v roce 2010 byla znalost pojmu kyberšikana velmi nízká, 44 % žáků tento pojem neznalo. Pouze 18 % žáků uvedlo, že jim tento pojem vysvětlili ve škole, 11 % dětí znalo pojem z médií a 9 % odjinud.⁸⁴ Lze oprávněně očekávat, že v současné době starší žáci základních škol a žáci středních škol tento pojem velmi dobře znají, což ostatně dokazuje i osobní pedagogická zkušenost autora této bakalářské práce. Již na základních školách se konají přednášky na téma Kyberšikana, za všechny uvádím Základní školu Petřín.⁸⁵

Jako nejčastější motivy k šikanování uváděli respondenti kompenzování si vlastních nedostatečností (mindráků) a touhu získat nad jiným žákem domova mládeže nadvládu. Jak ve své práci uvádějí Blahutková s Charvátém, určité nedostatečnosti či nezdary žáka v podobě proher, ztrát, špatných známek a dalších záporných zkušeností, mohou v důsledku své negace

⁸³ OPPELT, R. (2013). *Kyberšikana ve světě zabíjí. U nás ji už poznala polovina dětí.* [online] Metro.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: http://www.metro.cz/kybersikana-ve-svete-zabiji-u-nas-ji-uz-poznala-polovina-deti-p5y-praha.aspx?c=A130916_180656_co-se-deje_row

⁸⁴ VORDOVÁ, R. a kolektiv. *Kyberšikana na českých školách – výzkum.* [online] Minimalizace šikany.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

⁸⁵ Přednáška na téma „Kyberšikana“. [online] ZŠ Petřín [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.zspetrin.cz/index.php/aktuality-skoly/193-prednaska-na-tema-kybersikana>

otevírat cestu k přesahu; „*přesah však může být tak velkého charakteru, že vyvolá negativní jednání*“, přičemž jedním z projevů tohoto negativního jednání může být i šikanování.⁸⁶

VO₃ Ukáže se rozdíl mezi chlapci a dívkami ve vnímání aktérů a obětí šikany, nevhodného chování v DM a v názorech na postoj většiny žáků k šikanování a nevhodnému chování?

Vyhodnocení třetí výzkumné otázky je syceno vyhodnocením položek 4, 9, 12, 13 a 15. Dívky i chlapci v téměř shodné míře uvedli názor, že v domově mládeže se nevyskytují žáci, jejichž jednání by dávalo podnět k šikanování. Toto zjištění lze interpretovat i tak, že většina respondentů je toho názoru, že šikanování je zcela nepřipustné a není omluvitelné, ať se již žák chová jakkoli. Naopak určité rozdíly mezi pohlavími se vyskytly v názoru, jakým způsobem by se zachovala v případě šikany většina žáků domova mládeže. Ačkoli v nejčastěji uváděné odpovědi, že by se většina do šikany nepletla, což z hlediska morálního vývoje žáků nepůsobí příliš povzbudivě, se mezi chlapci a dívkami vykázal minimální rozdíl. V dalších variantách se relativní četnost odpovědí lišila. Chlapci ve vyšší míře (*rozdíl > 10 %*) uvedli odpověď, že podle jejich názoru, by se většina přidala k aktérům šikany, zatímco dívky ve vyšší míře (*rozdíl > 10 %*) označily, že většina žáků by šikanování oznámila vychovatelům, popřípadě by šikanovaného bránila. Určité rozdíly v odpovědích dívek a chlapců se vykázaly v položce zjišťující názor respondentů na to, jaký postoj by zaujala většina kolektivu domova mládeže k aktérovi šikany. Dívky ve větší míře než chlapci uvedly, že jedince, který by šikanoval, by většina kolektivu považovala za zbabělce. U chlapců se častěji objevil názor, že většina kolektivu by šikanujícího jedince považovala za toho, kdo si zaslouží pohrdání. V odpovědi, že by šikanující byl považován za hrdinu, se mezi chlapci a dívkami vykázal jen minimální rozdíl, překvapivě tuto odpověď zvolilo více dívek. V názoru na postoj většiny ubytovaných k oběti šikany se mezi sub-soubory chlapců a dívek vykázaly jen minimální rozdíly. Dívky v mírně vyšší míře než chlapci označily empatický postoj. Šikanovaný jedinec by byl většinou kolektivu považován za oběť, které je nutno pomoci. Naopak chlapci v mírně vyšší míře uváděli méně empatické varianty. V otázce, která zkoumala názor respondentů na postoj většiny žáků domova mládeže k jedinci vykazujícímu drzé chování vůči pedagogům, se rozdíly mezi chlapci a dívkami nevykázaly.

⁸⁶ BLAHUTKOVÁ, M., CHARVÁT, M. (2008). Šikana ve škole. [online] School and Health 21, 3/2008, Sociální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

Na základě výše uvedených zjištění v odpovědi na třetí výzkumnou otázku konstatují, že výsledky empirického šetření naznačují, že se **nevykázal** významnější rozdíl ve vnímání aktérů a obětí šikany (nevhodného chování v DM a v názorech na postoj většiny žáků k šikanování a nevhodnému chování) mezi sub-souborem chlapců a sub-souborem dívek.

Získané výsledky za celý soubor přinesly následující zjištění. Dominantní většina respondentů odmítla, že by určitý typ chování mohl ospravedlnit šikanování. Jinými slovy, že by určité chování oběti šikany mohlo vést k tomu, že si tato oběť šikanování „zaslouží“. Některé doplňující odpovědi však indikují, že někteří respondenti by šikanování schvalovali v případě, že by bylo reakcí (odplatou) za šikanování.

Nepříliš povzbuzujícím se jeví zjištění, že podle názoru největšího počtu respondentů by se většina žáků domova mládeže při výskytu šikany do záležitosti nepletla. Naopak pozitivně se jeví většinové názory na aktéry šikany či žáky s nevhodným chováním. Aktéra šikany by podle názoru většiny respondentů považovala většina žáků ubytovaných v DM za zbabělce nebo za jedince hodného opovržení, šikanovaného za oběť, které je nutno pomoci a drzého žáka za jedince, který se chce jen zviditelnit.

VO₄ Ukáže se rozdíl mezi chlapci a dívkami ve vnímání sociálního klimatu (sociální atmosféry) v domově mládeže?

Vyhodnocení čtvrté výzkumné otázky je syceno vyhodnocením položek 10, 11 a 14. V první položce sytící čtvrtou výzkumnou otázku se mezi odpověďmi chlapců a dívek vykázal jeden relevantní (rozdíl > 10 %); hoši ve větší míře než dívky vnímají panující sociální klima jako klima soutěžení a rivality. Naopak dívky v mírně vyšší míře (*rozdíl* < 10 %) než chlapci hodnotí sociální klima jako pozitivní. Výsledky dále naznačují, že ve výchovných skupinách dívek patrně panuje více nevraživosti než mezi chlapci. Výsledná zjištění lze nepřímou spekulativně interpretovat, že soutěžení mezi chlapci s sebou nutně nemusí přinášet nevraživost a že ve výchovných skupinách chlapců panují kamarádštější vztahy, než je tomu ve výchovných skupinách dívek. Relevantní rozdíly mezi chlapci a dívkami (rozdíl > 10 %) se ukázaly v položce zaměřené na spokojenost se sociálním klimatem v domově mládeže, kdy spokojenost vyjádřil větší počet chlapců. Naopak trochu překvapivě dívky ve vyšší míře uvedly, že sociální klima v domově mládeže se jich nijak netýká. Sociální klima je významně ovlivněno vztahem žáků a vychovatelů. V položce zjišťující, zda a v jaké míře dochází ve sledovaných domovech mládeže k drzému chování žáků vůči vychovatelům, se mezi odpověďmi chlapců a dívek vyskytly nepříliš významné rozdíly < 10 %.

Jelikož rozdíly mezi respondenty mužského a ženského pohlaví v jednotlivých odpovědích ve třech výše uvedených položkách částečně překročily a částečně nepřekročily deset procentních bodů, konstatuji na základě výše uvedených zjištění v odpovědi na čtvrtou výzkumnou otázku, že mezi sub-souborem chlapců a sub-souborem dívek **nelze relevantně prokázat** významnější rozdíl ve vnímání sociálního klimatu (sociální atmosféry) domova mládeže.

Výsledky výše uvedeného výzkumu Kyberšikana na českých školách potvrdily souvislost kyberšikany s atmosférou a vztahy ve třídě a nízkou důvěru žáků se s tímto problémem svěřovat učitelé.⁸⁷ Data za celý soubor ukázala, že největší část respondentů vnímá sociální klima domova mládeže jako klima naplněné pohodou a kamarádstvím. Nadpoloviční většina je se sociální atmosférou v domově mládeže spokojena. Z výzkumného šetření Blahutkové s Charvátem provedeného na souboru žáků druhého stupně základních škol a studentů nižších ročníků gymnázií z regionu Brno-venkov ve věku 12–15 let (n=151; 81 chlapců, 70 dívek) vyplynulo, že 95 % respondentů uvedlo spokojenost s třídním klimatem. Při dotazu na dobrý třídní kolektiv je však spokojeno pouze 65 % žáků.⁸⁸ Podobně tomu může být i v domově mládeže, kde ve výchovné skupině může panovat dobré sociální klima. Avšak v rámci celého domova mládeže (vztahy s žáky z jiných výchovných skupin) nemusí být klima vnímáno tak pozitivně. Sociální klima domova mládeže je ovlivněno vztahem žáků a pedagogů, za určitý rizikový faktor lze v této souvislosti označit občasný výskyt drzého chování žáků vůči pedagogům. Takové chování by pedagogové neměli podceňovat a přehlížet. Z nedávné doby je znám případ, kdy žáci Střední průmyslové školy Třebešín dlouhodobě šikanovali učitelku takovým způsobem (vysmívali se jí a tahali ji za vlasy, naznačovali údery pěstí před jejím obličejem, bránili ji v odchodu ze třídy, přičemž některé incidenty jejich spolužáci natočili na mobilní telefony), že šikanovaná oběť se psychicky zhroutila a později zemřela.⁸⁹

VO₅ Liší se názory chlapců a dívek v názoru na roli vychovatele a domova mládeže v oblasti šikany a řešení nevhodného chování?

⁸⁷ VORDOVÁ, R. a kolektiv. Kyberšikana na českých školách – výzkum. [online] Minimalizace šikany.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

⁸⁸ BLAHUTKOVÁ, M., CHARVÁT, M. (2008). *Šikana ve škole*. [online] School and Health 21, 3/2008, Sociální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

⁸⁹ ŠAFHAUSER, R. (2014). *Spis o šikaně učitelky z Třebešína dorazil k soudu, žákům hrozí rok vězení*. [online] iDnes.cz [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <https://vice.idnes.cz/novinari.aspx?idnov=3697&jmeno=roman-safhauser>

Vyhodnocení páté výzkumné otázky je syceno vyhodnocením položek 5, 16, 17, 22, 22a) 23, 24 a 25.

V první položce sytící poslední výzkumnou otázku se vykázal jen mírný rozdíl (< 10 %) mezi odpověďmi chlapců a dívek. Dívky ve srovnání s chlapci v mírně vyšší míře uvedly, že vychovatelé se dokáží se šikanou vypořádat, mírně vyšší počet chlapců uvedl možnost „nedokážu posoudit.“ Rovněž v položce zjišťující, jak vychovatelé reagují na nevhodné chování žáka, se ani u jedné varianty odpovědi nevykázal rozdíl vyšší než 10 %. To platí i pro položku, jejímž účelem bylo získat od žáků informace, zda se v domově mládeže setkali s takovým chováním pedagoga, které mohlo – byť nepřímo nebo nezáměrně – vést k šikaně ze strany žáků. Naopak relevantní rozdíly > 10 % se mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek vykázaly v položce, ve které měli respondenti sdělit, zda jejich domov mládeže pořádá akce zaměřené na prevenci šikany. Větší počet dívek ve srovnání s chlapci uvedl, že DM mládeže akce proti šikaně provádí „občas“, naopak větší podíl chlapců uvedl ve srovnání s dívkami, že DM pořádá preventivní akce zřídka, popřípadě nepořádá žádné. Rovněž v položce zjišťující zkušenost s jednotlivými formami prevence se odpovědi mezi chlapci a dívkami lišily. Zatímco chlapci ve vyšší míře, ve srovnání s dívkami, označili přednášky jakožto jeden z nástrojů prevence šikany v DM, dívky, ve srovnání s chlapci, častěji volily variantu setkání s výchovným poradcem či školním psychologem. Relativně velký rozdíl mezi sledovanými sub-soubory chlapců a dívek se objevil v položce zjišťující frekvenci pohovorů o šikaně iniciované vychovateli. Větší počet chlapců ve srovnání s dívkami uvedl, že s nimi vychovatelé o problematice šikany nehovoří nikdy, zatímco dívky, ve srovnání s chlapci, ve vyšší míře uvedly, že s nimi vychovatelé o šikaně hovoří v závislosti na situaci. Taktéž v položce zaměřené na získání přehledu o frekvenci pořádání akcí na stmelení kolektivu v DM se objevily relevantní rozdíly v poměru odpovědí na jednotlivé varianty. Zatímco chlapci, ve srovnání s dívkami, častěji uvedli, že v domově mládeže jsou takové akce pořádány občas, dívky ve vyšší míře uvedly, že takové aktivity pořádá domov mládeže často. V otázce pátrající po názoru respondentů na kvalitu prevence šikany v domově mládeže se relevantní rozdíl větší než deset procentních bodů vykázal ve variantě odpovědi: „Nedokážu posoudit,“ kterou ve vyšší míře volili chlapci.

Na základě výše uvedených zjištění v odpovědi na pátou výzkumnou otázku konstatují, že výsledky empirického šetření naznačují, že se **vykázal** významnější rozdíl v názoru na roli vychovatele a domova mládeže v oblasti šikany a řešení nevhodného chování mezi sub-souborem chlapců a sub-souborem dívek.

Výsledná zjištění za celý soubor ukázala, že necelých 40 % respondentů je přesvědčeno o schopnosti vychovatelů vypořádat se se šikanou v domově mládeže. Největší relativní četnost se vykávala u odpovědi sdělující, že respondent nedokáže tuto schopnost vychovatele posoudit. Co se týče reakcí vychovatelů na nevhodné chování, největší počet respondentů uvedl, že každý vychovatel reaguje jinak, což ukazuje na nejednotný přístup pedagogů v řešení nevhodného chování. Do určité míry varovné je sdělení 7 % účastníků průzkumu o vlastní zkušenosti s takovým chováním vychovatele/ky, které nepřímo mohlo přispět k šikanování. Z výše uvedeného šetření Blahutkové s Charvátem vyplynulo, že učitel byl v 5 % agresorem, který oběti ubližoval.⁹⁰

Zjištění týkající se prevence šikany ve sledovaných domovech mládeže ukázaly, že z pohledu největšího počtu respondentů jsou akce domova mládeže zaměřené na prevenci šikanování pořádány velmi zřídka, resp. nejsou pořádány vůbec. To platí i speciálně pro akce zaměřené na teambuilding. Podle 40 % účastníků průzkumu je prevence ve sledovaných domovech mládeže dostatečná, avšak 44 % kvalitu preventivního programu nedokáže posoudit a pouze 5 % považuje prevenci za dobrou a propracovanou. Jedním z deklarovaných cílů Minimálního preventivního programu SPŠ Hranice a DM při SPŠ Hranice je i předcházení šikany, avšak konkrétní doporučené kroky tento program v oblasti šikany neobsahuje.⁹¹

Nejčastější formou z oblasti prevence šikany je podle sdělení respondentů přednáška. Výše zmíněný případ šikanované učitelky na Střední průmyslové škole Třebešín zřetelně ukazuje, že školy a školská zařízení nemohou šikanu podcenit a to jak ve vztahu šikanování mezi žáky, tak i ve vztahu k pedagogům. Česká školní inspekce konstatovala, že tehdejší ředitel věděl „o nevyhovující úrovni výuky a také o děle trvající nekázní žáků, která v důsledku neřešení celé záležitosti vyústila až v napadání učitelky“.⁹² Přístup vedení školy byl naprosto šokující, škola nezačala případ šikany šetřit, nepřijala žádná bezprostřední opatření vedoucí k jejímu zamezení a nepřijala ani žádná opatření na ochranu pedagožky. Žádné účinné kroky prý vedení školy nepodniklo ani poté, co byla šikana pedagožky oznámena samotnými žáky.⁹³ Zjištěné výsledky v mém výzkumném šetření naznačují, že by se vedení sledovaných domovů mládeže mělo na programy prevence šikanování zaměřit s větší

⁹⁰ BLAHUTKOVÁ, M., CHARVÁT, M. (2008). Šikana ve škole. [online] School and Health 21, 3/2008, Sociální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

⁹¹ Minimální preventivní program SPŠ Hranice DM při SPŠ. Interní (neveřejný) dokument.

⁹² Kolektiv autorů. (2016). *Vedení průmyslovky na Třebešíně selhalo, konstatovala inspekce*. [online] Novinky.cz [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/398567-vedeni-prumyslovky-na-trebesine-selhalo-konstatovala-inspekce.html>

⁹³ Tamtéž.

intenzitou. Může přitom využít i spolupráce s odbornými pracovišti. Například školám, které ve výše uvedeném rozsáhlém výzkumném šetření v pražských středních a základních školách nedopadly nejlépe (avšak ani jedna nedopadla výrazně špatně) chce Praha pomoci. Ústavům, kde bude nutné zlepšit sociální klima potažmo vztahy mezi žáky ve třídě, vyšle úředníky magistrátu, kteří se specializují na šikanu, nebo pracovníky z Centra sociálních služeb Praha, kteří budou spolupracovat se školními výchovnými poradci a třídními učiteli. Poté se zvolí vhodná strategie, která by měla problém vyřešit.⁹⁴

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zaměřila na téma šikany v prostředí školského zařízení domova mládeže. Cílem teoretické části práce bylo představit problematiku šikany v prostředí jednoho ze školských zařízení, konkrétně domova mládeže. V empirické části si práce stanovila za cíl získání přehledu o zkušenosti se šikanou a kyberšikanou žáků ubytovaných v domově mládeže a dále zjistit, zda a v čem se liší vnímání jednotlivých atributů šikany a souvisejících jevů mezi chlapci a dívkami ubytovanými v domově mládeže.

Poznatky získané v teoretické části ukazují, že šikana a nově i kyberšikana ve školním prostředí je nadále tématem, které stojí v zorném úhlu odborné veřejnosti. Rešerše literatury však přinesla i zjištění, že téměř všichni autoři zabývající se šikanou, kyberšikanou (včetně prevence a postupů řešení), sociálním klimatem, bezpečným prostředím, rolí pedagoga a dalšími důležitými faktory se šikanou souvisejícími své poznatky a názory vztahují ke škole či školní třídě. Specifické prostředí domova mládeže není ve vztahu k šikaně v centru pozornosti odborníků.

Empirická část přinesla dle mého názoru některá zajímavá zjištění. Výsledky naznačují, že respondenti nemají ve větší míře vlastní zkušenost s rolí aktéra nebo oběti šikany či kyberšikany. Za oběť šikany „face to face“ se označili pouze dva chlapci, ani jeden respondent neuvedl podíl na aktivním šikanování. Za aktéry kyberšikany se označili dva chlapci (ani jedna dívka). Obětí kyberšikanování se cítí dva chlapci a osm dívek. Výsledky indikují, že šikana ani kyberšikana není v domově mládeže „nemocí“, což však neznamená, že by bylo možné zjištěná data podceňovat. Jednak určitou roli hraje schopnost sebereflexe respondentů a jejich ochota uvést pravdivý údaj v tak citlivé oblasti (a to i přes anonymitu

⁹⁴ HANKO, O. (2018). Pražští studenti mají mezi sebou dobré vztahy, průzkum šikany neodhalil. [online] iDnes.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: https://praha.idnes.cz/skoly-pruzkum-o-sikane-studentu-pedagogu-fgj-praha-zpravy.aspx?c=A180112_375892_praha-zpravy_rsr

šetření), jednak 12 obětí šikany či kyberšikany si bezesporu zaslouží adekvátní pozornost pedagogů. Navíc třetina respondentů uvedla, že zná případ šikanování v DM mezi dívkami; zdá se, že ochota přiznat zkušenost se šikanou se zvyšuje, pokud daná otázka není explicitně formulována k osobě respondenta. Z hlediska rozdílů mezi pohlavími se ukázalo, že ve sledovaném souboru mají dívky, ve srovnání s chlapci, v četnější míře zkušenost s rolí oběti kyberšikany.

Relativně nízký výskyt šikany a kyberšikany může úzce souviset s převažujícím pozitivním vnímáním sociálního klimatu, a to jak ze strany chlapců, tak i ze strany dívek. Vliv sociálního klimatu na šikanu prokazují i další výzkumy. Výsledky empirického šetření naznačují rozdíl ve vymezení či chápání šikany mezi chlapci a dívkami. Dívky si se šikanováním více spojují projevy psychického násilí (pomlouvání, vysmívání, provokování, psychické týrání), naopak chlapci si pod šikanou ve vyšší míře představí projevy fyzického násilí. Obě pohlaví sice považují za nejčastější důvod šikany „kompenzaci vlastních mindráků“, avšak chlapci ve vyšší míře považují za důvod šikany touhu pobavit se (což může nepřímo souviset s nudou, a tedy i s nedostatečnou nabídkou atraktivních volnočasových aktivit v domově mládeže). Naopak dívky, ve srovnání s chlapci, ve vyšší míře uvedly za hlavní důvody šikany získání nadvlády nad druhým. Rovněž v hodnocení nebezpečnosti jednotlivých forem kyberšikany se vykazaly určité rozdíly. Dívky považovaly za více nebezpečné formy kyberšikany zneužití identity v prostředí elektronických sítí, hanlivé zprávy rozesílané prostřednictvím „chytrých“ telefonů a obtěžování prostřednictvím sociálních sítí. Respondenti mužského pohlaví hodnotili jako nejvíce nebezpečné rozesílání zesměšňujících či hanlivých obrázků (videí) mailem nebo prostřednictvím webového prostředí.

Určité rozpaky pedagogů mohou budít výsledky prokazující, že podle většinového názoru respondentů by se většina žáků kolektivu domova mládeže do šikanování „nepletla.“ Rovněž nepříliš povzbudivě vyznívá menšinové přesvědčení respondentů o schopnosti vychovatelů vypořádat se se šikanou v domově mládeže, dále údaje o tom, že vychovatelé nepostupují jednotně v reakcích na nevhodné a drzé chování žáků a v neposlední řadě zjištění, že z pohledu respondentů nejsou domovy mládeže příliš aktivní v akcích a programech zaměřených na prevenci šikany a kyberšikany. To však může být ovlivněno skutečností, že žáci nevnímají nabízené volnočasové aktivity minimálního preventivního programu jako prevenci šikany, přičemž odborná veřejnost se shoduje, že právě tato primární prevence hraje zcela zásadní roli. Naopak pozitivně se jeví zjištění, že pro většinu respondentů je šikanování

zcela nepřijatelné a není omluvitelné, ať se již žák chová jakkoli. Rovněž pozitivně vyznívá většinový názor na aktéra šikany, kterého by podle názoru respondentů považovala většina žáků ubytovaných v DM za zbabělce nebo za jedince hodného opovržení, a stejně tak na oběť šikany, kterou by většina „internátníků“ považovala za oběť, které je nutno pomoci.

Jsem přesvědčen, že získané výsledky mohou být pověstným „střípkem do mozaiky“ v oblasti poznání šikanování a kyberšikany a zároveň, že mohou napomoci vychovatelům domova mládeže v orientaci v této, z hlediska pedagogů i jejich žáků, složité a neustále aktuální problematice.

SEZNAM PRAMENŮ A ODBORNÉ LITERATURY

ČÁP, J., MAREŠ J. *Psychologie pro učitele*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČERNÁ, A., DĚDKOVÁ, L., MACHÁČKOVÁ H. *Kyberšikana, průvodce novým fenoménem*. 1. vydání. Praha: Grada. 2013. 152 s. ISBN 978-80-247-4577-0.

FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně. Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. 1. vydání. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

GILLERNOVÁ, I., KREJČOVÁ, L., a kolektiv. *Sociální dovednosti ve škole*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012. 248 s. ISBN 978-80-247-3472-9.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, M. *Úvod do kvantitativního výzkumu. Základy kvantitativně orientovaného výzkumu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 198 s. ISBN 80-244-0765-5,

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-871-5

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. *Nebezpečné komunikační techniky spojené s ICT pro ředitele základních a středních škol*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 63 s. ISBN 978-80-244-4555-7,

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2,

MÁLKOVÁ, J. *Mluvený projev učitele ve výukové komunikaci*. 1. vydání. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2013. 125 s. ISBN 978-80-261-0283-0.

MEŠKOVÁ, M. *Motivace žáků k efektivní komunikaci*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 136 s. ISBN 978-80-262-0198-4.

OBST, O. *Obecná didaktika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 176 s. ISBN 978-80-244-4916-6.

PÁVKOVÁ, J. HÁJEK B., HOFBAUER, B. a kolektiv. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. 231 s. ISBN 80-7178-295-5.

PELZ, R., SCHMIDT, M. H. *Gewaltpreventionen bei Kindern und Jugendlichen*. Die Psychiatrie, 2007; 4: s. 146-152. ISSN: 0303-4194.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. 495 s. ISBN 80-7178-170-3.

PUNCH, K., F. *Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9,

ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2

ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikany*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. 296 s. ISBN 80-7229-042-8.

ŠAMAJ, J. *Kyberšikana jako společenský problém*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3,

ŠIROKÝ, J. a kolektiv. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. 1. vydání. Praha: EDIKA, 2011. ISBN 978-80-251-3510-5

VÁGNEROVÁ, K. a kolektiv. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

VANČÍKOVÁ, E., CHUDOMELOVÁ, L., POHOŘELÁ, J., BRANDEJSOVÁ, J. *Metodika prevence násilí, online násilí, a šikany ve školách*. 1. vydání. Praha: Fakultní nemocnice v Motole, 2016. 43 s. ISBN neuvedeno,

ZORMANOVÁ, L. *Obecná didaktika. Pro studium a praxi*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2014. 239 s. ISBN 978-80-247-4590-9

Elektronické zdroje

BLAHUTKOVÁ, M., CHARVÁT, M. (2008). *Šikana ve škole*. [online] School and Health 21, 3/2008, Sociální a zdravotní aspekty výchovy ke zdraví [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/puv/sb07_aspekty_zdravi/cze/blahutkova_charvat_cz.pdf

HÁJEK, B. *Vnitřní řád domova mládeže*. [online] Asociace domovů mládeže a internátů České republiky [cit. 28. 08. 2018] Dostupné z: <http://www.domovy-mladeze.cz/index.php?p=40>

HANKO, O. (2018). *Pražští studenti mají mezi sebou dobré vztahy, průzkum šikany neodhalil*. [online] iDnes.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: https://praha.idnes.cz/skoly-pruzkum-o-sikane-studentu-pedagogu-fgj-/praha-zpravy.aspx?c=A180112_375892_praha-zpravy_rsr

Kolektiv autorů (2018). *Kyberšikana na sociálních sítích. Dospívající požadují řešení*. [online] Týden.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/kybersikana-na-socialnich-sitich-dospivajici-pozaduji-reseni_469261.html

Kolektiv autorů (2017). *Třináctiletý školák s pistolí přinutil v Brně vrstevníky, aby se poprali*. [online] Novinky. cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/429218-trinactiletý-skolak-s-pistolí-prinutil-v-brně-vrstevníky-aby-se-poprali.html>

Kolektiv autorů. (2016). *Vedení průmyslovky na Třebušíně selhalo, konstatovala inspekce*. [online] Novinky.cz [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/398567-vedeni-prumyslovky-na-trebesine-selhalo-konstatovala-inspekce.html>

KOPECKÝ, K. SZOTKOWSKI, R. (2017). *Kyberšikana a další formy kybernetické agrese*. [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodicke+doporučení+pro+primární+prevenci+rizikového+chování+školách>

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (2017). [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

Minimální preventivní program. [online] Domov mládeže při Střední škole a služeb Zábřeh [cit. 07. 09. 2018] Dostupné z: http://www.ssspzabreh.cz/files/file/MPP_15_16.pdf

Neformální vzdělávání. [online] Národní ústav pro vzdělávání [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/analyzy-trhu-prace-rozvoj-kvalifikaci-dalsiho-vzdelavani/neformalni-vzdelavani>

OPPELT, R. (2013). *Kyberšikana ve světě zabíjí. U nás ji už poznala polovina dětí.* [online] Metro.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: http://www.metro.cz/kybersikana-ve-svete-zabiji-u-nas-ji-uz-poznala-polovina-deti-p5y-/praha.aspx?c=A130916_180656_co-se-deje_row

Program minimalizace šikany. [online] Domov mládeže a školní jídelna Pardubice [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: http://www.dmpce.cz/minimalni-preventivni-program-2015_2016

Přednáška na téma „Kyberšikana“. [online] ZŠ Petřín [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.zspetrin.cz/index.php/aktuality-skoly/193-prednaska-na-tema-kybersikana>

SEĎOVÁ, S. (2016). *Šikana nabyla rozměrů epidemie. Podle experta ji zažívá až 20 procent žáků.* [online] Novinky. cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/396785-sikana-nabyla-rozmeru-epidemie-podle-experta-ji-zaziva-az-20-procent-zaku.html>

Školní vzdělávací program domova mládeže při Střední škole automobilní Holice. [online] Střední škola automobilní Holice [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.spsauto.cz/data/ext-907.pdf>

ŠAFHAUSER, R. (2014). *Spis o šikaně učitelky z Třebešína dorazil k soudu, žákům hrozí rok vězení.* [online] iDnes.cz [cit. 7. 10. 2018] Dostupné z: <https://vice.idnes.cz/novinari.aspx?idnov=3697&jmeno=roman-safhauser>

Třídní teambuilding. [online] Orientka.cz [cit. 07. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.orientka.cz/3-tridni-teambuildingy.html>

VORDOVÁ, R. a kolektiv (2011). *Kyberšikana na českých školách – výzkum.* [online] Minimalizace šikany.cz [cit. 5. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>

Základní princip primární prevence. [online] Prevence – info.cz [cit. 06. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>

Legislativa

Vyhláška č. 108/2005 Sb., o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních. [online] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 3. 10. 2018] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=108&r=2005>

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky [cit. 30. 09. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2018>

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů. [online] MŠMT ČR [cit. 2. 10. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38850/>

SEZNAM OBRÁZKŮ TABULEK A GRAFŮ

Obrázek 1 Základní faktory bezpečného klimatu výchovné skupiny	23
Tabulka 1 Základní informace o souboru	31
Tabulka 2 Vlastní zkušenost se šikanou v DM (v roli oběti)	33
Tabulka 3 Představa o obsahu pojmu šikana	34
Tabulka 4 Vlastní zkušenost jako aktéra šikany	35
Tabulka 5 Názor, zda určité chování žáka může provokovat k šikaně	36
Tabulka 6 Názor na schopnost vychovatelů vypořádat se se šikanou.....	37
Tabulka 7 Názor na nejčastější důvody šikany	38
Tabulka 8 Zkušenost se šikanou mezi dívkami.....	39
Tabulka 9 Názor na četnost výskytu šikany dle pohlaví.....	40
Tabulka 10 Názor na chování většiny žáků při výskytu šikany	41
Tabulka 11 Názor na panující sociální klima a sociální atmosféru v domově mládeže	42
Tabulka 12 Spokojenost s panujícím sociálním klimatem (sociální atmosférou) v DM	44
Tabulka 13 Názor na vnímání postavení aktéra šikany v kolektivu DM.....	45
Tabulka 14 Názor na vnímání postavení oběti šikany v kolektivu DM.....	46
Tabulka 15 Zkušenost s nevhodným chováním žáků v DM vůči vychovatelům.....	48
Tabulka 16 Názor na vnímání postavení drzého žáka v kolektivu domova mládeže	49
Tabulka 17 Zkušenost s reakcí vychovatelů na nevhodné chování žáků.....	50
Tabulka 18 Zkušenost s takovým chováním vychovatel/ky, které nepřímě přispělo k šikaně	52
Tabulka 19 Osobní zkušenost s kyberšikanou	52
Tabulka 20 Hodnocení jednotlivých forem kyberšikany	54
Tabulka 21 Osobní zkušenost v roli aktéra kyberšikany.....	55
Tabulka 22 Osobní zkušenost s rolí obětí kyberšikany?	56
Tabulka 23 Zkušenost s pořádáním akcí na prevenci šikany	57
Tabulka 24 Formy akcí zaměřených proti šikaně	58

Tabulka 25 Aktivita vychovatelů v oblasti vzdělávání o šikaně.....	59
Tabulka 26 Pořádání akcí na stmelení kolektivu	60
Tabulka 27 Názor na prevenci šikany v domově mládeže.....	61
Graf 1 Základní informace o souboru	32
Graf 2 Vlastní zkušenost se šikanou v DM (v roli oběti).....	33
Graf 3 Představa o obsahu pojmu šikana	35
Graf 4 Názor, zda určité chování žáka může provokovat k šikaně	36
Graf 5 Názor na schopnost vychovatelů vypořádat se se šikanou	37
Graf 6 Názor na nejčastější důvody šikany	38
Graf 7 Zkušenost se šikanou mezi dívkami	39
Graf 8 Názor na četnost výskytu šikany dle pohlaví.....	40
Graf 9 Názor na chování většiny žáků při výskytu šikany.....	41
Graf 10 Názor na panující sociální klima a sociální atmosféru v domově mládeže	43
Graf 11 Spokojenost s panujícím sociálním klimatem (sociální atmosférou) v DM.....	44
Graf 12 Názor na vnímání postavení aktéra šikany v kolektivu DM.....	45
Graf 13 Názor na vnímání postavení oběti šikany v kolektivu DM.....	47
Graf 14 Zkušenost s nevhodným chováním žáků v DM vůči vychovatelům	48
Graf 15 Názor na vnímání postavení drzého žáka v kolektivu domova mládeže	49
Graf 16 Zkušenost s reakcí vychovatelů na nevhodné chování žáků.....	51
Graf 17 Zkušenost s takovým chováním vychovatel/ky, které nepřímo přispělo k šikaně.....	52
Graf 18 Osobní zkušenost s kyberšikanou	53
Graf 19 Hodnocení jednotlivých forem kyberšikany	54
Graf 20 Osobní zkušenost v roli aktéra kyberšikany	55
Graf 21 Osobní zkušenost s rolí obětí kyberšikany.....	56
Graf 22 Zkušenost s pořádáním akcí na prevenci šikany	57
Graf 23 Formy akcí zaměřených proti šikaně	58
Graf 24 Aktivita vychovatelů v oblasti vzdělávání o šikaně.....	59
Graf 25 Pořádání akcí na stmelení kolektivu	60
Graf 26 Názor na prevenci šikany v domově mládeže.....	61

PŘÍLOHY

Příloha: Dotazník

V rámci bakalářské práce provádím výzkumné šetření zaměřené na téma šikany v domovech mládeže. Vyplnění dotazníku je jednoduché. Přečti si prosím pozorně jednotlivé otázky nebo výroky. Vyber vždy jenom jednu z možných odpovědí a tu zakroužkuj. Prosíme, abys odpověděl(a) na všechny otázky a aby Tvoje odpovědi byly upřímné. **Vyhodnocení bude naprosto anonymní!!** Děkuji.

Věk:..... Pohlaví: chlapec dívka

Ročník:

1) Byl/a jsi někdy v domově mládeže šikanován/a?

- ano
- ne

pokud ano, jakým, způsobem.....

2) Co si představíš, když se řekne šikana?

- když někdo někoho bije
- když silnější (starší) bije slabšího (mladšího)
- pomlouvání, vysmívání, provokování „psychické týrání
- nedovolené brání cizích věcí
- jiné.....

3) Šikanoval/a jsi někoho v domově mládeže (případně ve škole)?

- ano
- ne

pokud ano, jaký, způsobem.....

4) Myslíš, že v domově mládeže jsou žáci, kteří si svým chováním šikanu zaslouží?

- ano
- ne

pokud ano, proč?

5) Myslíš, že vychovatelé se dokáží se šikanou v domově mládeže dobře vypořádat?

- ano
- ne
- nedokážu posoudit

6) Jaké jsou podle Tebe nejčastější důvody šikany?

- získat nad někým nadvládu
- kompenzace vlastních mindráků
- pomsta

- vliv filmů a médií
- touha se pobavit
- peníze nebo jiný prospěch
- jiné.....

7) Znáš případ, kdy se šikana v domově mládeže vyskytla i mezi dívkami?

- ano
- ne
- nevím

8) Kde se podle Tebe vyskytuje šikana více:

- mezi chlapci
- mezi dívkami
- nevím

9) Pokud by se v domově mládeže vyskytla šikana, myslíš, že by se většina žáků

- přidala k tomu (těm) co šikanují
- nepletla by se do toho
- oznámila to vychovatelům
- bránila by šikanovaného
- jiné.....

10) V domově mládeže panuje atmosféra

- pohody a kamarádství
- soutěžení
- nevraživosti
- jiné.....

11) S atmosférou v domově mládeže jsi

- spokojen/a
- nespokojen/a
- je mi to jedno, neovlivňuje mě
- jiné.....

12) Byl by podle tebe ten, kdo by v domově mládeže šikanoval, považován většinou ubytovaných spolužáků

- za hrdinu a borce
- za zbabělce
- za toho, kdo si zaslouží pohrdání
- jiné.....

13) Byl by podle tebe ten, kdo by byl v domově mládeže šikanován, považován většinou spolužáků

- za oběť, které musí ostatní spolužáci pomoci
- za slabocha, který si za svoje problémy může sám
- za člověka, který má prostě smůlu, že narazil na silnějšího nebo chytřejšího
- za člověka, který si neumí poradit sám
- jiné.....

14) Stává se často, že jsou žáci v domově mládeže na vychovatele drzí?

- ano
- ne
- jen občas

15) Žák/žákyně, který je na vychovatele drzý/á, je v domově mládeže považován převážně za:

- borce, který umí vychovatele vytočit
- za člověka, který se chce zviditelnit
- za „trapáka“, který zbytečně prudí
- jiné.....

16) Jak vychovatelé většinou reagují na nevhodné chování

- napomenutím
- domluvou
- trestem (zákazem vycházek, zákazem počítače, úklidem navíc apod.)
- křikem
- nenechají se „vytočit“
- každý reaguje úplně jinak
- jiné.....

17) Setkal ses v domově mládeže s tím, že vychovatel svým chováním (např. zesměšňováním žáka) nepřímo přispěl k šikaně?

- ano
- ne
- nevím

18) Setkal/a ses někdy s kyberšikanou (šikana na internetu, sociálních sítích apod.)?

- ano
- ne
- nevím

19) Která forma kyberšikany je podle Tebe nejhorší?

- hanlivé a urážlivé zprávy o někom prostřednictvím SMS (MMS, internetu)
- zesměšňující nebo ponižující obrázky (videa) posílané e-mailem (vyvěšené na webové stránce)
- vydírání, zastrašování nebo obtěžování prostřednictvím sociálních sítí
- zneužití identity oběti rozesláním obtěžujících a urážlivých zpráv pod její identitou
- jiné.....

20) Prováděl jsi sám někdy aktivity, které lze označit jako kyberšikana?

- ano
- ne
- pokud ano, jaké.....

21) Byl jsi někdy obětí kyberšikany?

- ano
- ne
- pokud ano, v jaké formě:.....

22) Jsou ve vašem domově mládeže pořádány akce zaměřené na boj proti šikaně?

- ano
- ne

22a) pokud ano, jaké:

- přednášky
- promítání filmů
- setkání s výchovným poradcem, školním psychologem ad.
- jiné.....

23) Hovoří s vámi o šikaně váš kmenový vychovatel/ka v rámci setkání výchovné skupiny nebo individuálně na pokojích?

- ano (hovořil více než třikrát)
- ne (nehovořil nikdy)
- občas, když to vyžaduje situace

24) Pořádá tvůj domov mládeže akce na „stmelení“ kolektivu (sportovní akce, výlety, různé outdoorové aktivity, hry ad.)?

- ano často
- ano občas
- velmi zřídka
- nepořádá žádné

25) Jaký je tvůj názor na prevenci šikany v domově mládeže

- je dobrá
- je dostatečná
- je nedostatečná
- nedokážu posoudit